

Sari Pursiainen

ULOSOTON ERIKOISPERINTÄ
HARMAAN TALOUDEN TORJUNNAN JA TALOUSRIKOLLI-
SUUDEN ESTÄMISEN TUKENA

Liiketalouden koulutusohjelma
2013

ULOSOTON ERIKOISPERINTÄ HARMAAN TALOUDEN TORJUNNAN JA TALOUSRIKOLLISUUDEN ESTÄMISEN TUKENA

Pursiainen, Sari
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Marraskuu 2013
Ohjaaja: Lehtonen, Suvi
Sivumäärä: 66
Liitteitä:

Asiasanat: talousrikollisuus, erikoisperintä, keinotekoiset järjestelyt, ulosoton tehostamiskeinot

Opinnäytetyöni aiheena oli ulosoton erikoisperintä harmaan talouden torjunnan ja talousrikollisuuden estämisen tukena. Talousrikollisuus ja sen torjunta on ollut pitkään yhteiskunnallisen keskustelun kohteena. 1990-luvun alkuvuosina syntyi tarve talousrikosten torjunnan tehostamiseksi, ratkaisevana tekijänä oli tuolloin talouden lama, jolla oli suuri vaikutus yhteiskuntaan. Yhteiskunnan resurssien vähyys ja ammattitaitoisen henkilöstön puuttumisen vuoksi, kiinnijäämisriski oli niin pieni, että houkutus talousrikoksen tekemiseen oli suuri. Laman syyt ja seuraukset vaikuttivat vuoden 1996 talousrikostorjuntaohjelman syntyyn.

Selvitäkseen veloistaan ulosottovelalliset alkoivat tehdä epäaitoja, näennäisiä kulissijärjestelyjä joita kutsutaan keinotekoisiksi järjestelyiksi. Keinotekoisiksi järjestelyiksi käsitetään erilaiset valeoikeustoimet, joilla velkojien ulottumattomiin yritetään siirtää velallisen omaisuutta ja vältellä ulosottoa. Keinotekoisien järjestelyjen tunnusmerkkejä ovat näennäisjärjestelyt, joille on tyypillistä oikeudellinen muoto, joka johdattaa harhaan ja velallisen käyttämä todellinen määräysvalta.

Painopiste työssä oli erikoisperintävelallisen tunnistamiseen liittyvissä seikoissa. Työn tavoitteena oli muun muassa selvittää, mitä on erikoisperintä, miten erikoisperintää vaativa velallinen erottuisi velallisjoukosta, millaista konsultointiapua erikoisperintä tarjoaa sekä erikoisperinnän käyttämät tehostamiskeinot.

Työn toivotaan auttavan rootelikihlakunnanulosottomiestä erikoisperintävelallisen tunnistamisessa. Tutkimus oli kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus. Työ sisältää lainsäädäntöä, aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, haastatteluja sekä korkeimman oikeuden päätöksiä.

SPECIAL COLLECTION OF ENFORCEMENT PREVENTING GRAY ECONOMY AND FINANCIAL CRIME

Pursiainen, Sari
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Management
November 2013
Supervisor: Lehtonen, Suvi
Number of pages: 66
Appendices:

Keywords: economic crime, a special collection, artificial arrangements, enforcement of strengthening

Subject of my thesis was the execution's special collection which fights against unreported employment more closely meaning financial crimes. Financial crimes and their prevention has been a subject of public debate for a long time. A strong demand for preventing economic crimes rose in the early 1990's. That was mainly due to economic recession. Because society did not have capacity and it lacked of professional employees, people were tempted to commit financial crimes. Effects of the recession for example contributed to the creation of the financial crime prevention program.

To cope with the debts debtors started to make false arrangements which are also called as artificial arrangements. That term includes different kind of false transactions by which debtors are trying to hide their property and hence avoid execution. The main features of artificial arrangements are apparent arrangements that have judicial aspect but they are though meant to mislead the execution and keep the debtor's authority.

The focus of my thesis was mainly to recognize the debtor who needs special execution. The main aims were to find out what is a special collection, how debtor who needs special execution is distinguished, what type of consulting services is needed to help the special collectors and what kind of improvements in methods would be needed.

This work is expected to help district bailiffs in recognizing the special debtor amongst normal debtors.

My thesis was a qualitative research. This work includes legislation related literature, interviews and Supreme Court decisions.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	10
1.1	Tutkimusmenetelmän kuvaus	11
1.2	Toimeksiantajan kuvaus.....	13
1.3	Opinnäytetyöongelma	13
2	PERINTÄPROSESSI.....	14
2.1	Normaali perintä	14
2.2	Vaativa perintä	15
2.3	Erikoisperintä.....	16
3	RIKOSLAJIT	18
3.1	Velallisen rikokset	18
3.1.1	Velallisrikkomus.....	19
3.1.2	Velallisen vilpillisyys	19
3.1.3	Velallisen epärehellisyys	20
3.1.4	Törkeä velallisen epärehellisyys.....	20
3.1.5	Velkojan suosintarikos	20
3.1.6	Velallisen petos	21
3.1.7	Törkeä velallisen petos	22
3.2	Törkeä veropetos.....	22
3.3	Kirjanpitorikokset	22
4	KEINOTEKOISET JÄRJESTELYT JA VALEOIKEUSTOIMET.....	23
4.1	Objektiivinen tunnusmerkki.....	25
4.1.1	Omaisuus velallisen hallussa.....	26
4.1.2	Määräysvalta	28
4.1.3	Sivullisen omaisuuden hankinnan rahoitus	28
4.1.4	Voitto ja riski	29
4.1.5	Järjestelyn pysyvyys	29
4.2	Subjektiiivinen tunnusmerkki	30
5	ERIKOISPERINTÄ	31
5.1	Taustaa	31
5.2	Tilastotietoa.....	34
5.3	Itä-Suomen alueen erikoisperinnän toimintakertomus vuodelta 2011.....	42
5.4	Itä-Suomen alueen erikoisperinnän toimintakertomus vuodelta 2012.....	43
5.5	Ulosoton tulostavoitteet ja laatuvaatimukset	43
5.6	Erikoisperinnän toimintatavat ja kohteet	44

5.7	Viranomaisyhteistyö ja sen merkitys	46
5.8	Erikoisperintävelallisen tunnusmerkit ja tunnistuskeinot	46
5.9	Erikoisperinnän tarjoama konsultointiapu	50
5.10	Milloin velallinen siirretään erikoisperintään?	51
5.11	Valintakriteerit erikoisperintään	52
6	ULOSOTON TEHOSTAMISKEINOT	53
6.1	Samastaminen	53
6.2	Sivullisen hallussa olevan omaisuuden ulosmittaus	54
6.3	Takaisinsaanti	54
6.3.1	Yleinen takaisinsaantiperuste	57
6.3.2	Eriytynen takaisinsaantiperuste	57
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO	59
8	TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ	61
	LÄHTEET	63
	LIITTEET	

TERMEJÄ

❖ Bulvaani

- Näennäisostaja, kätyri, valeostaja tai -myyjä. Bulvaani eli sijaistoimija toimii toisen nimissä välttääkseen veroja, velkojia tai saadakseen muuta taloudellista hyötyä. Sijaistoimijaa käytetään monista syistä. Esimerkiksi henkilöllä on ulosottovelkoja ja hän pyrkii näin salaamaan omistuksiaan.

❖ Fiktiivinen palkka

- Jos velallinen työskentelee sivulliselle kuuluvassa yrityksessä ilmeisesti ulosmittausta välttääkseen, palkatta tai selvästi pienempää korvausta vastaan kuin mitä paikkakunnalla yleisesti sellaisesta työstä maksetaan, ulosottomies saa päättää, mikä on velallisen kohtuullisen työpalkan rahamäärä. Fiktiivinen palkka voidaan myös määrätä, jos velallinen työskentelee hänelle yksin kuuluvassa yrityksessä, eikä saa yrityksestä osinkoa tai muuta etuutta, josta voitaisiin ulosmitata palkkaa vastaava määrä.

❖ Harmaa talous

- Yritystoiminnassa tai siihen rinnastettavassa toiminnassa tapahtuva lakisääteisten maksujen ja velvoitteiden laiminlyönti. Harmaata taloutta on muun muassa pimeä työnteko ja piraattituotteiden ostaminen ja myyminen.

❖ Itsekriminointisuoja

- Rikoksesta epäillyllä ei ole velvollisuutta edistää oman syyllisyytensä selvittämistä. Rikoksesta epäillyllä on oikeus vaieta ja olla vastaamatta kysymyksiin eikä hänellä ole totuusvelvollisuutta esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä.

❖ Keinotekoinen järjestely

- Järjestely, jossa käytetään asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta vastaamatonta oikeudellista muotoa ulosoton välttämiseksi tai omaisuuden pitämiseksi velkojien ulottumattomissa.

❖ Maksusopimus

- Ulosottomies voi toimittaa palkan tai elinkeinotulon ulosmittauksen velallisen ja ulosoton hakijan tekemän kirjallisen sopimuksen perusteella. Sopimuksella voidaan rajoittaa ulosmittauksen määrää ja kestoa. Sopia voidaan myös siitä, miten varat kohdennetaan hakijan saataville.

❖ Pyramidihuijaus

- Sijoitustoiminta, jonka piti taata varma tuotto valuuttakaupan voitoilla. Vuonna 2008 pyramidi lysähti kasaan, ja päätekijät katosivat maan alle miljoonavoittojensa kanssa.

❖ Rahanpesu

- Rikollisesta toiminnasta lähtöisin olevan varallisuuden muuntamista tai siirtämistä lailliseen tai näennäisesti lailliseen liiketoimintaan niin, että rahojen todellinen alkuperä peitetään.

❖ Rooteli

- Hoidettavat ulosottoasiat jaotellaan niitä hoitaville kihlakunnanulosottomiehille aakkosten tai aluejaon mukaan. Velallisryhmää kutsutaan rooteliksi.

❖ Samastaminen

- Samastuksella tarkoitetaan erilaisista normistoista johtuvaa erillisyyden syrjäyttämistä. Esimerkiksi luovuttajan ja luovutuksensaajan varallisuuspiirit katsotaan yhdeksi kokonaisuudeksi.

- ❖ Seulalähete
 - Erikoisperinnän laatima lomake, jonka rootelikihlakunnanulosottomies täyttää velallisesta, jota hän ehdottaa erikoisperintään.

- ❖ Sivullinen
 - Velallisen sopimuskumppanit ja heihin rinnastettavat tahot sekä viranomaiset ja julkista tehtävää hoitavat, työnantajat.

- ❖ Sivullishallinta
 - Velalliselle kuuluvaa omaisuutta on sivullisen hallinnassa.

- ❖ Sivulliselvitys
 - Sivulliselvitys on kuin ulosottoselvitys, mutta se tehdään velallisen sijasta sivulliselle.

- ❖ Takaisinsaanti
 - Velkojan oikeutta loukkaava oikeustoimi tai muu toimenpide voidaan hakijan kanteen johdosta tuomioistuimen päätöksellä peräyttää takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa (758/1991) säädettyillä perusteilla.

- ❖ Tehostamiskeinot
 - Ulosottokaassa määritetyt ulosoton keinot, joilla voidaan sivuuttaa keinotekoiset järjestelyt.

- ❖ Ulosmittaus
 - Perittäväksi tulleen saatavan maksamiseksi velallisen tuloja ja omaisuutta ulosmitataan.

- ❖ Ulosottoselvitys
 - Velalliselle tehdään kattava tiedustelu hänen nykyisestä sekä aiemmasta omaisuudesta.

❖ Velvoitteidenhoitoselvitys

- Velvoitteidenhoitoselvityksessä kuvataan organisaation tai organisaatiohenkilön sekä näihin välittömästi tai välillisesti kytkeytyvän organisaation ja organisaatiohenkilön toimintaa ja taloutta sekä lakisääteisten velvoitteiden hoitamista.

❖ Väliaikaistoimi

- Väliaikaistoimena ulosottomies voi ottaa omaisuutta haltuunsa tai antaa velalliselle tai mahdolliselle sivulliselle kiellon luovuttaa omaisuutta. Vaihtoehtoisesti ulosottomies voi myös määrätä velalliselle tai sivulliselle maksukiellon tai muun vastaavan kiellon.

1 JOHDANTO

Viime vuosikymmenen alun lama aiheutti yhteiskunnassamme vakavia sekä pitkäaikaisia ongelmia, joiden seurauksena osa kansalaisista ylivelkaantui. Ongelman muodostivat sellaiset velalliset, joilla velkaantuminen oli erityisen suurta ja jotka pystyivät säilyttämään taloudellisen asemansa välttelemällä ulosottoa epäasianmukaisin keinoin. Ulosottolain vanhentuneisuus, aukot laissa sekä kansainvälistyminen avasivat uudet väylät ulosoton välttelemiseksi. Tuolloin alettiin perustaa niin sanottuja ”veroparatiisiyhtiöitä”. (Linna 2001, 204.)

Valtioneuvosto teki 17.12.2009 periaatepäätöksen talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi. Yhtenä hankkeena siinä oli toteuttaa ulosottoimen erikoisperinnän laajentaminen koko maan alueelle. Tämän vuoksi vuonna 2010 valtakunnanvoudinvirasto asetti työryhmän valmistelemaan toimenpiteitä ulosottoimen erikoisperinnän laajentamiseksi koko maan alueelle. Työryhmän esityksestä Suomen 22 ulosottovirastosta muodostettiin kuusi erikoisperintäaluetta. Maanlaajuinen erikoisperintätoiminta aloitettiin keväällä 2011. (Erikoisperinnän laajentamista valmistelleen työryhmän loppuraportti.)

Itä-Suomen alueen erikoisperintäryhmän päätoimipaikka on Pohjois-Savon ulosottovirastossa, Kuopiossa. Valitsin kyseisen aihealueen, koska olen työskennellyt ulosottovirastossa erilaisissa toimistotehtävissä yli 24 vuoden ajan. Erikoisperintä ja sen toiminta on minulle kuitenkin täysin uutta ja vierasta. Keskustelin erikoisperintävoudin kanssa mahdollisesta opinnäytetyönaiheesta. Hän ehdotti, että työn aiheena voisi olla erikoisperintävelallisen tunnistaminen ja ulosoton erikoisperinnän tehostamiskeinot.

Tämän työn tarkoituksena oli selvittää, mitä on erikoisperintä, miten erikoisperintä ja vaativa perintä eroavat toisistaan. Lisäksi pyrittiin selvittämään, miten raja rooteliperinnän ja erikoisperinnän välille vedetään. Opinnäytetyöni hyötynä olisi se että, rooteliperintää suorittavat kihlakunnanulosottomiehet tietäisivät karkeat raamit, milloin rooteliperintä vaatii erikoisperinnän kaltaista perintää. Suurimpana esteenä ja rajoittavana tekijänä työlleni oli salassapitovelvollisuus, joka rajoitti osittain työn

julkaistavaa sisältöä. Vaihtoehtoisesti olisin voinut tehdä työni salassa pidettävänä versiona. Halusin kuitenkin, että opinnäytetyötäni voitaisiin hyödyntää erikoisperintävelallisen tunnistamisessa, joten osan saamastani materiaalista jätin hyödyntämättä tässä työssä. Opinnäytetyöni aihealue liittyy yritys juridiikkaan. (lainopilliseen tutkimuksen alaan)

1.1 Tutkimusmenetelmän kuvaus

Tutkimusmenetelmänä työssäni käytin pääasiassa teemahaastatteluja ja avoimia haastatteluja. Teemahaastattelu perustuu yhteisiin ja yksilön kokemuksiin joissa aihepiiri on tiedossa. Avoin haastattelu antaa vastauksia keskustelun edetessä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 204.) Haastattelin opinnäytetyöhöni Pohjois-Savon ulosottoviraston Varkauden täytäntöönpano-osaston rootelikihlakunnanulosottomiestä sekä erikoisperintäryhmän jäseniä Kuopion päätoimipaikassa.

Työssäni kuvaan käytännön ulosottotoimia kihlakunnanulosottomiesten ja kihlakunnanvoudin haastattelujen avulla. Haastattelut järjestettiin yksilöhaastatteluina virastollamme haasteltavien omissa työhuoneissa. Itse haastattelutilanne oli rentoa ja epävirallista keskustelua, samanlaista kuin työtehtävienkin hoidossa.

Perehdyin ulosottoa säätelevään lainsäädäntöön ja kirjallisuuteen. Lisäksi hyödynsin erikoisperintään ja ulosottoon liittyvää muuta aineistoa, kuten pöytäkirjoja, tilastoja, koulutusmateriaalia, raportteja, virastollemme laadittuja erilaisia toimintaohjeita, valtakunnallisia ohjeita sekä korkeimman oikeuden päätöksiä. Itse perintäprosessia tarkastelin tarkemmin ulosottoviranomaisen näkökulmasta. Lähemmäs tutkimustani pääsin oikeustradenomin tutkintoon kuuluvan työharjoittelun myötä, sillä työskentelin työharjoittelun ajan kihlakunnanulosottomiehenä Varkauden toimipaikassa.

Työni oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tässä tutkimuksessa myös oma tietopohjani aiheesta vaikutti jonkin verran tutkimukseen. Työssäni etenin haastattelujen, pohdintojen, käytännön esimerkkien ja teorian avulla, keskeisten teemojen (kts. viitekehys) mukaan. Mielestäni parhaan ja mielenkiintoisimman tiedon sain

kokemusperäisestä tiedosta, haastatteluilla. Kihlakunnanulosottomiehillä ja kihlakunnanvoudilla on vankka kokemus usealta vuodelta ulosoton keinoista puuttua perinnän välttelyyn. Osa erikoisperinnän kihlakunnanulosottomiehistä on aiemmin työskennellyt rikoshyödyn jäljittämisryhmässä. Haastattelujen myötä sain useampia näkökantoja, kokemuksia, ajatuksia ja esimerkkejä aiheesta käytettäväksi opinnäytetyössäni. Kaikkea käytettävissäni olevaa materiaalia ja haastatteluissa saamaani yksityiskohtaista tietoa en kuitenkaan voinut hyödyntää tässä työssä salassapidon vuoksi.

Aineistoa keräsin alkuun ennalta määräämättömästi, edeten haastatteluissa tulevan uuden aineiston ja seikkojen mukaan. Etukäteen laadin kysymyksiä, joihin sain lisätietoa haastateltavien erilaisten asiantuntijuusalueiden pohjalta. Haastattelut tallensin, näin asiaan perehtyminen oli huomattavasti helpompaa. Materiaali oli uudelleen kuunneltavissa, niin usein kuin katsoin sen tarpeelliseksi.

Etukäteen laatimani kysymykset pohjautuivat pitkälti siihen, miten ja millä keinoin kihlakunnanulosottomies pystyisi erottamaan vaativaan tai erikoisperintään kuuluvan ulosottovelallisen normaalista ulosottovelallisesta? Mitkä ovat ne seikat, joiden pitäisi herättää kihlakunnanulosottomiehen huomio/epäily velallisen toiminnassa? Miten laajaa lisäselvitystä kihlakunnanulosottomiehen kuuluisi hankkia, ennen kuin velallinen on valmis siirrettäväksi erikoisperinnän alaiseen tarkempaan tutkintaan ja selvitykseen?

Opinnäytetyöni sisältö rakentuu seuraavasti: Työni toisessa luvussa kerron itse perintäprosessista jossa kuvaan normaalin, vaativan ja erikoisperinnän piirteitä. Kolmannessa luvussa kerron velallisen rikoksista, koska ne liittyvät olennaisesti harmaaseen talouteen ja erikoisperintään. Neljäs luku keskittyy keinotekoisiiin järjestelyihin ja valeoikeustoimiin. Tässä osiossa hyödynsin korkeimman oikeuden päätöksiä avaamaan erilaisia keinotekoisia järjestelyjä. Viides luku käsittelee erikoisperinnän toimintaa ja roolia ulosottomenettelyssä. Tässä luvussa kerrotaan erikoisperinnän taustasta, toimintatavoista ja kohteista sekä erikoisperintävelallisen tunnistamisesta ja tunnistuskeinoista. Kuudes luku käsittelee ulosoton tehostamiskeinoja lähinnä erikoisperinnän näkökulmasta. Seitsemännessä luvussa tarkastellaan työni johtopäätöksiä ja erikoisperinnän tulevaisuuden näkymiä kahdeksannessa luvussa.

1.2 Toimeksiantajan kuvaus

Pohjois-Savon ulosottoviraston toimialueena on Kuopion, Iisalmen, Juankosken, Kiuruveden, Nilsiän, Suonenjoen ja Varkauden kaupungit. Lisäksi toimialueeseen kuuluu Kaavin, Keiteleen, Lapinlahden, Leppävirran, Maaningan, Pielaveden, Rautalammin, Rautavaaran, Sonkajärven, Siilinjärven, Tervon, Tuusniemen, Vesannon ja Vieremän kunnat. Virkamiehiä viraston palveluksessa on tällä hetkellä viisi kihlakunnanvoutia, ylitarkastaja, toimistopäällikkö, apulaistoimistopäällikkö, 25 kihlakunnanulosottomiestä sekä 27 toimistosihiteeriä. Erikoisperintäryhmässä työskentelee erikoisperintävouti, viisi kihlakunnanulosottomiestä, ylitarkastaja sekä erikoisperintäsihteeri. Pohjois-Savon ulosottovirastossa toimivan erikoisperintäryhmän toimialue on Itä-Suomen alueen ulosottovirastot.

1.3 Opinnäytetyöongelma

Opinnäytetyöni ongelmana oli selvittää, mitä on erikoisperintä. Opinnäytetyölläni halusin vastata seuraaviin kysymyksiin:

- Miten erikoisperintä ja vaativa perintä eroavat toisistaan?
- Mihin vedetään raja rooteliperinnän ja erikoisperinnän välillä?
- Miten tai miksi asia päättyy erikoisperinnän hoidettavaksi?
- Millaista viranomaisyhteistyötä tehdään ja mitä tehostamiskeinoja ulosottoviranomaisella on käytössä?
- Millaiset asiat/velalliset vaativat konsultointiapua rooteliperintään ja millaista apua erikoisperintä voi tarjota?

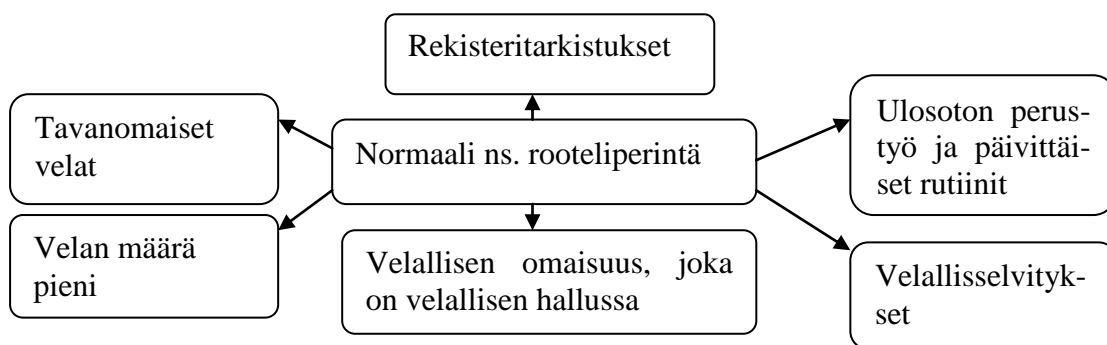
2 PERINTÄPROSESSI

Perintäprosessi voidaan jakaa standardi-, rutiini- ja ei -rutiiniprosesseihin. Standardiprosessissa ulosoton tietojärjestelmä hoitaa maksukehotusten lähettämisen ja kohdistaa usein myös kertyvät varat. Rutiiniprosessi sisältää nimensä mukaisesti rutiinomaisia selvitystöitä, kuten palkan ulosmittauksen ja selvästi velallisen omistuksessa olevan omaisuuden ulosmittauksen ja realisoinnin. Vaativalle perinnälle ja erikoisperinnälle on tunnusomaista ”ei rutiini-prosessi”, niissä selvitystyö on huomattavasti vaikeampaa ja laajempaa. Selvitystyö vaatii analysointia ennen mahdollisia toimenpiteitä. (Katajisto 2011.)

Ulosoton tietojärjestelmä ”Uljas” on tehokas perinnän työkalu, joka on mahdollistanut hyvän perintätuloksen. Toimistohenkilöstön perinnäntuki on suorittanut laadukasta työtä erilaisissa selvitystä vaativissa velallisissa. Näin kihlakunnanulosottomiehille on järjestynyt mahdollisuus systemaattiseen perintätyöhön. (Katajisto 2011.)

2.1 Normaali perintä

Normaaliperintään kuuluviksi lasketaan sellaiset velalliset, jotka voidaan hoitaa vähimmäistoimin. Velat ovat pääasiassa muodostuneet pikavipeistä, tai julkisoikeudellisista asioista kuten veroista ja vakuutusmaksuista. Velat ovat pääsääntöisesti rahamäärältään pieniä. Vähimmäistoimia ovat perusselvitykset kuten, ulosotto-, ja väestötietorekistereistä saatavat tiedot, verotus- ja työvoimatiedot sekä eläketurvakeskuksesta saatavat tiedot velallisesta. Toisinaan on tarpeellista tehdä jatkoselvityksiä. Tällöin velalliseen otetaan yhteyttä, tavataan hänet ja tehdään ulosottoselvitys. Myös mahdolliset arvo-osuustilien ulosmittausten tarpeellisuus ja mahdollisuus selvitetään. Normaaliperintää kutsutaankin nopeaksi, niin sanotuksi rekisteriperinnäksi, jossa velallisen omaisuus ja tulot tarkistetaan erilaisten ulosoton käytettävissä olevien rekistereiden avulla. Normaaliperinnässä velallisen omaisuus, joka on velallisen hallussa, selvästi kuuluu hänelle. (Katajisto 2011; Kuvio 1.)

Kuvio 1. Normaali perintä

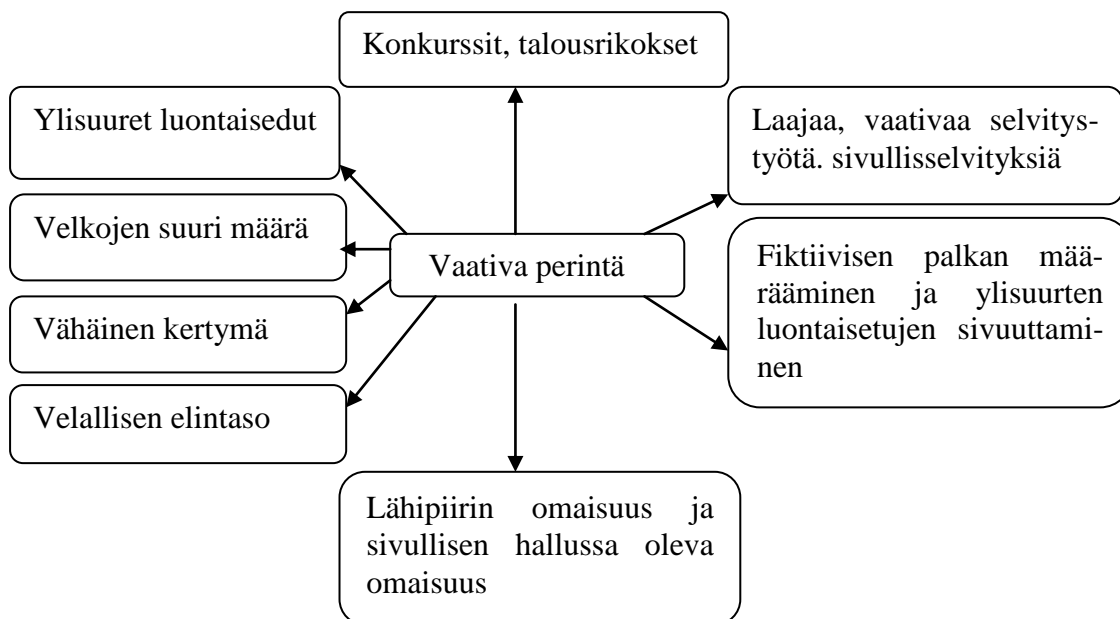
2.2 Vaativa perintä

Vaativaksi perinnäksi sanotaan perintää, joka ei ole rutiininomaista, vaan joka vaatii laajaa selvitystyötä. Se vaatii kihlakunnanulosottomieheltä aikaa, motivaatiota ja vastuun ottamista. Vaativa perintä on kuitenkin osa kihlakunnanulosottomiehen niin sanottua rooteliperintää. (Katajisto 2011.) Kihlakunnanulosottomiehet raportoivat vaativan perinnän tapauksista normaalin perinnän yhteydessä (Nykänen henkilökohtainen tiedonanto 1.7. 2013).

Vaativan perinnän tunnusmerkkejä ovat muun muassa: velallisen suuri velan määrä ja vähäiset kertymät ulosotossa. Velallisen ulosottohistoria kertoo mahdollisista konkurssista, varattomuuksista ja talousrikoksista. Velallisen elintaso on selvästi epäsuhteessa varoihin nähden ja aiemmin hänelle kuulunut omaisuus on nyt lähimpiin omistuksessa. Velallisen pankkitilillä ei ole tapahtumia ja hän työskentelee kertomansa mukaan ilman palkkaa lähimpiin yrityksissä, mutta kuitenkin todistettavasti käyttää määräysvaltaa yrityksessä. Velallisella saattaa olla useita yrityksiä, muttei kuitenkaan kiinteää toimipaikkaa eikä liiketoimintaa, ainoastaan velallisen hallinnassa olevaa omaisuutta. Velallinen työskentelee selvästi alipalkattuna tai palkka on naamioitu luontoiseduiksi. (Katajisto 2011.)

Vaativassa perinnässä ei siis riitä niin sanotun normaaliperinnän keinot. Vaativassa perinnässä joudutaan esimerkiksi määräämään velalliselle fiktiivinen palkka tai si-

vuuttamaan ylisuuria luontoisetuja. Kihlakunnanulosottomies joutuu tekemään laajoja, yksilöityjä ulosotto selvityksiä sekä sivullisen kuulemisia. Pankkitiedustelut ovat yksilöityjä ja ne tehdään pidemmältä ajalta. Pankkitiedustelut saattavat kohdistua myös sivulliseen. Vaativan perinnän keinot on suhteutettava siten, että erilaisiin velallisiin voidaan käyttää erilaisia keinoja riippuen toimeksiannon vaativuudesta. (Katajisto 2011; Kuvio 2.)

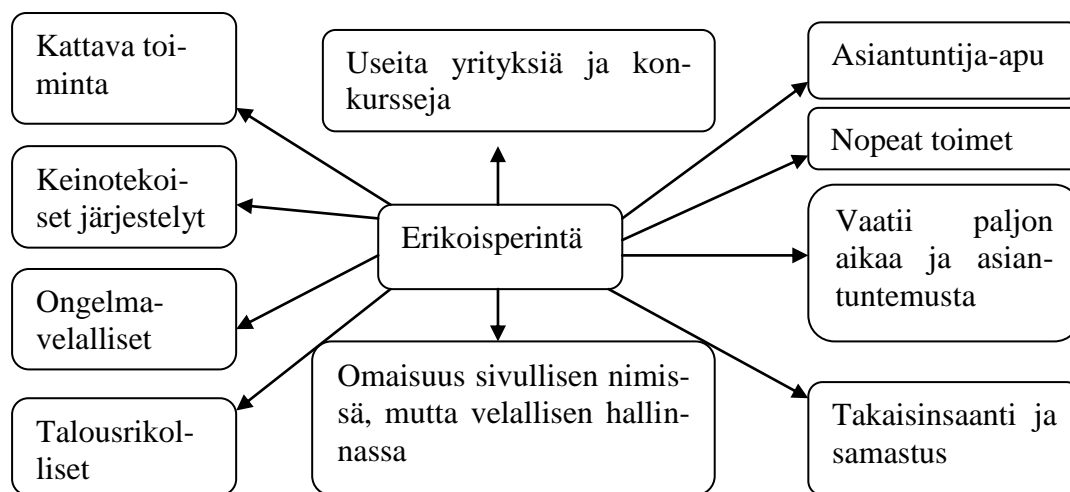
Kuvio 2. Vaativa perintä

2.3 Erikoisperintä

Vaativan perinnän ja erikoisperinnän välinen rajanveto on vaikeaa, se on kuin veteen piirretty viiva. Erikoisperinnän tavoitteena on pyrkiä estämään laillisilla, juridisilla muodoilla velkojen vahingoksi tapahtuvan keinottelu. Erikoisperintä toimeksiannon selvittäminen on erittäin vaativaa. Se vaatii kihlakunnanulosottomieheltä paljon aikaa, pitkäjänteistä tutkintaa ja keskittymistä. Lisäksi siinä tarvitaan erityistä asiantuntemusta muun muassa kirjanpidosta. (Nykänen henkilökohtainen tiedonanto 1.7. 2013).

Erikoisperintävelallisen tunnusmerkit ovat hyvin samankaltaiset kuin vaativassa perinnässä. Lisäksi erikoisperintätapausten tunnusmerkkejä ovat keinotekoiset järjestelyt, sivullishallinta, samastus sekä takaisinsaantikysymykset. (Määttä henkilökohtainen tiedonanto 6.6.2013.) Velallinen saattaa olla tuomittu jo aiemmin talousrikoksista. Hänen määräysvallassa saattaa olla useita yrityksiä, aiempia konkurssseja tai velallisen toiminta on muutoin kattavaa ja ulottuu usean ulosottoapiirin alueelle, jopa ulkomaille saakka. Edellä mainittuja tunnusmerkkejä käsitellään tarkemmin kappaleessa 5.8. Lisäksi yhteistyöviranomaisen pyytää suorittamaan erityisiä toimenpiteitä ja taustaselvitystä. Tilanteet saattavat näin ollen vaatia nopeita kenttätoimenpiteitä. (Nykänen henkilökohtainen tiedonanto 1.7. 2013; Kuvio 3.)

Velalliset tietävät keinotekoisien toimien lainvastaisuuden ja siksi suunnittelevatkin ne hyvin. Keinotekoisin järjestelyin toteutuneissa velallisten rikoksissa on tiettyjä yhdistäviä tekijöitä, erityispiirteitä, tunnusmerkkejä. (Määttä henkilökohtainen tiedonanto 6.6.2013.)

Kuvio 3. Erikoisperintä

3 RIKOSLAJIT

Hallituksen esityksessä HE 53/2002 ehdotettiin useita rikoslain talousrikossäännöksiä muutettaviksi. Esityksen tavoitteena oli poistaa talousrikossäännösten soveltamisessa ilmenneitä ongelmia rajoittumatta mihinkään yksittäiseen talousrikollisuuden lajiin. Hallituksen esityksen yleisenä tavoitteena oli toteuttaa talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaohjelmaa. Torjuntaohjelman avulla pyrittäisiin vaikeuttamaan rikosentekomahdollisuuksia, lisäämällä rikoksiin syyllistyneiden kiinnijäämisriskiä sekä vähentämään ja palauttamaan rikoksen kautta saatua rikoshyötyä. Rangaistusseuraamuksen lisäksi yksi tehokkaimmista keinoista estää rikoksia on rikoshyödyn jäljitys ja poisottaminen sekä toisaalta rikoksella saadun hyödyn palauttaminen on rikoksen uhrin kannalta keskeisimpiä oikeusturvaa lisääviä toimia.

3.1 Velallisen rikokset

Rikoslain 39 luvussa säädetään velallisen rikoksista. Ne liittyvät läheisesti konkurssiin ja pakkotäytäntöönpanoon (Niemi & Lehti 2006, 2). Kyseisten säännösten tarkoituksena on suojata ja turvata velkojia velallisen taloudellisessa kriisissä. Velallisen rikokset ovat mahdollisia tilanteissa, joissa velallisen menettelyllä loukataan tai vaarannetaan velkojien etua ja oikeutta. (Talousrikos www-sivut 2013.) Velallinen pyrkii siirtämään omaisuuttaan velkojien sekä täytäntöönpanoviranomaisen ulottumattomiin, esimerkiksi jouduttuaan taloudelliseen ahdinkoon, josta hänen on vaikea selviytyä ilman monimutkaisia varallisuusjärjestelyjä. Velallisen rikokset ovat yleisiä rahanpesun esirikoksia. (Niemi & Lehti 2006, 2.)

Rahanpesu on rikos, jonka keskeisin elementti on rikoshyöty. Sitä harjoittavat järjestäytyneet ja ammattimaisesti toimivat rikolliset. Tyypillinen tekotapa rahanpesussa on valeoikeustoimien avulla omaisuuden siirtäminen, kätkeminen tai muuttaminen muuhun muotoon, jotta omaisuuden laitton alkuperä pystytään peittämään tai häivyttämään. Tyypillisessä suomalaisessa rahanpesurikoksessa omaisuutta hankitaan läheisen nimiin tai läheisen tiliä käytetään varojen kierrättämiseen. (Nokkonen 2013.)

Rikoslain 32 luvussa 6 §:ssä on säädetty rahanpesusta seuraavasti: ”joka ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää tai välittää rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaa kseen rikoksente-kijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä.”

3.1.1 Velallisrikkomus

Velallisrikkomuksen katsotaan olevan petoksen ja vilpillisyyden lievin tekomuoto. Tällöin velallisen antaman väärän tai harhaanjohtavan tiedon katsotaan olevan merkitykseltään vähäinen velkojiin nähden tai muut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen vähäiset. (Rikoslaki 39 luku 5§.)

3.1.2 Velallisen vilpillisyys

Velallisen vilpillisyys tulee kyseeseen, mikäli velallinen ei ole toiminut hyötymistarkoituksessa mutta kuitenkin tahallaan tai törkeällä huolimattomuudellaan. Olennaista on huomioida, että tunnusmerkistön mukaan jo törkeä huolimattomuus riittää syyksilukemisen pohjaksi. Siten velallisen vilpillisyydestä voidaan tuomita, vaikka tekoa ei ole tehty tahallisesti. (Rikoslaki 39 luku 4 §.)

3.1.3 Velallisen epärehellisyys

Rikoslain 39 luvussa velallisen epärehellisyys määritellään seuraavasti ”velallinen hävittää omaisuuttaan, ilman hyväksyttävää syytä lahjoittaa tai muuten luovuttaa omaisuuttaan, siirtää omaisuuttaan ulkomaille saattaakseen sen velkojien ulottumattomiin, tai perusteettomasti lisää velvoitteitaan. Lisäksi edellä mainituin toimin aiheuttaa tai oleellisesti pahentaa maksukyvyttömyyttään”. Tavallisesti omaisuus siirretään velallisen omistamasta yhtiöstä ilman hyväksyttävää syytä joko läheisille, itselleen tai bulvaaneille. Kyse on siis valeomistuksista joissa omaisuutta siirretään velkojan ulottumattomiin. Yhtiön varoja voidaan jakaa laittomina voitonjakoina, osakslainoina, ylisuurina tai perusteettomina palkkoina tai yksityisottoina. (Niemi & Lehti 2006, 27.)

3.1.4 Törkeä velallisen epärehellisyys

Törkeän velallisen epärehellisyyden tunnusmerkit täyttyvät velallisen tavoitellessa huomattavaa hyötyä aiheuttaen erityistä, tuntuva vahinkoa velkojille, myös suunnitelmallisuus on yksi tunnusmerkki. Teon on oltava kokonaisuutta arvostellen törkeä. (Niemi & Lehti 2006, 27.) Velallisen epärehellisyys on yleisin velallisen rikoksista (Niemi & Lehti 2006, 9).

3.1.5 Velkojan suosintarikos

Rikoslain 39 luvun 6 §:n säännöksellä pyritään estämään tilanteet, jossa velallinen perusteettomasti suosii jotakin velkojaansa muiden velkojien kustannuksella tietäessään maksukyvyttömyytensä. Tällaiseksi katsotaan tilanne, jossa velallinen maksaa enneaikaisesti, epätavallisin maksuvälinein velkojaan sellaisissa olosuhteissa joiden ei katsota olevan tavallisia. Hän antaa vakuuden velkojan saatavasta, vaikkei siitä ole sovittu tai luvattu velkasuhteen syntyessä. Velallinen saattaa ryhtyä muuhun sellaiseen velkojan asemaa parantavaan järjestelyyn. (Niemi & Lehti 2006, 28 - 29.)

3.1.6 Velallisen petos

Velallisen petoksessa velallinen hankkii itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä konkurssi-, ulosotto-, velkajärjestely- tai saneerausmenettelyssä salaa omaisuuttaan (Niemi & Lehti 2006, 27). Hän saattaa ilmoittaa valeoikeustoimeen perustuvan velvoitteen, antaa väärää tai harhaanjohtavaa tietoa sellaisessa asiassa, joka on merkityksellistä velkojien kannalta. Olemassa olevan velan ilmoittamatta jättäminen maksukyvyttömyysmenettelyssä lasketaan myös velallisen petokseksi. (Talousrikos www-sivut.) Rikoslain 39 luvun 2 §:n säännöksellä pyritään turvaamaan velkojien etua maksukyvyttömyysmenettelyn yhteydessä. Rikoslain 39 luvun 2 §:n mukaan velallisen salatessa omaisuutensa ulosottoselvityksessä, hän syyllistyy velallisen petokseen.

KKO 2000:39

Ulosmittaessa A:lta osuutta kiinteistöstä A ei ilmoittanut ulosottomiehelle ennen ulosmittausta tekemästään kiinteistöä koskeneesta metsänhakkusopimuksesta. A:sta ei ollut tehty ulosottoselvitystä eikä ollut väitetty, että ulosottomies olisi muutoinkaan pyytänyt A:lta tietoja hänen omaisuudestaan. Kun velallisella ei ollut lain perusteella velvollisuutta oma-aloitteisesti antaa ulosottomiehelle tietoja varoistaan ja tuloistaan, A ei ollut syyllistynyt velallisen petokseen.

Korkein oikeus käsitteli yllämainittua tapausta jossa velallista syytettiin velallisen petoksesta, sillä hänen katsottiin salanneen omaisuutta ulosmittauksen yhteydessä. Käräjäoikeus ja hovioikeus katsoivat, että velallinen on salannut tekemänsä hakkusopimuksen. Hovioikeuden mielestä velallisella olisi ollut velvollisuus ilmoittaa tekemästään metsäkaupasta. Sekä käräjäoikeus että hovioikeus tuomitsivat hänet velallisen petoksesta.

Korkein oikeus katsoi, ettei velallinen syyllistynyt velallisen petokseen. Ratkaisuaan korkein oikeus perusteli seuraavasti: Velallisella on velvollisuus ulosottoselvityksessä antaa tietoja varoistaan ja tuloistaan. Koska velallisesta ei ole tehty ulosottoselvi-

tystä, eikä muutoinkaan ole näytetty ulosottomiehen pyytäneen tietoja velallisen omaisuudesta eikä velallisella ole velvollisuutta oma-aloitteisesti antaa tietoja varoistaan ulosottomiehelle.

3.1.7 Törkeä velallisen petos

Törkeän velallisen petoksen kriteerit täyttyvät, jos velallinen petoksellaan on tavoitellut huomattavaa hyötyä tai hän on tuomioistuinmenettelyssä vahvistanut väärän tai harhaanjohtavan tiedon oikeaksi ja teko katsotaan kokonaisuutena törkeäksi (Talousrikos www-sivut 2013).

3.2 Törkeä veropetos

Verorikoksista säädetään rikoslain 29 -luvussa. Törkeän veropetoksen tunnusmerkkejä ovat teot, joissa tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä. Rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti ja se on kokonaisuutena arvostellen erityisen törkeä. Pääteko tapoja ovat: väärän tiedon antaminen viranomaiselle, veron määräämiseen vaikuttavan seikan salaaminen, velvollisuuden laiminlyönti sellaisessa asiassa jolla on verotuksellista säädettyä merkitystä sekä muu petollinen toiminta. (Niemi & Lehti 2006, 58.)

3.3 Kirjanpitorikokset

Talousrikollisuudessa kirjanpitorikoksilla on hyvin keskeinen asema. On tavantomaista, että taloudellisissa vaikeuksissa olevan yrityksen kirjanpito on laiminlyöty, siihen on merkitty väärää tai harhaanjohtavia tietoja tai kirjanpitoaineisto on hävitetty. Usein laiminlyönneillä ja hävittämisellä pyritään peittelemään muita jopa törkeämpiä rikoksia. (Lahti & Koponen 2004, 55 – 56; Niemi & Lehti 2006, 75.)

4 KEINOTEKOISET JÄRJESTELYT JA VALEOIKEUSTOIMET

1990-luvun laman jälkeen velalliset yhä enenevässä määrin alkoivat tehdä ulosottoa vältteviä oikeudellisia järjestelyjä, joiden tarkoituksena oli estää ulosmittauksen toteutuminen ja siten estää velkojan saatavan periminen. Tuolloin velallistaho käytti hyväkseen oikeusjärjestelmän monimuotoisuutta sekä kansainvälistymisen myötä tulleita veroparatiisiyhtiöitä, lisäksi omaisuutta siirrettiin sivullisomistukseen. Ulosoton uskottavuus ja velkojien yhdenvertaisuus kärsi. (Linna & Leppänen 2007,140.) Keinotekoinen järjestely koettiin hyväksi keinoksi vältellä ulosottoa velkaantumisen uhatessa tai kun jo oli ajautettu ylivelkaisuuteen (HE 275/1998).

Vuonna 1999 tuli voimaan erillisuudistus, joka oikeutti ulosottoviranomaisen si-
vuuttamaan sivullisen omistuksen ja ulosmittaamaan kyseisen omaisuuden velallisen omaisuutena. Tuolloin keinotekoisista järjestelyistä annettiin säännös, joka mahdollisti valeoikeustoimin toteutettavien vilpillisten järjestelyjen tehokkaan puuttumisen. (HE 275/1998.) Säännösten taustalta löytyy ilmiö, jossa velalliset kiersivät ulosottoa siirtämällä ja merkitsemällä omaisuutensa niin sanottujen veroparatiisiyhtiöiden nimiin. Näissä tapauksissa yhtiöt toimivat näennäisen omistajan ohjeistuksen mukaan siten, että velallisella oli tosiasiallinen ja täydellinen omistajan asema. Julkisena omistajana oli yhtiö ja salaisena edunsaajaomistajana kuitenkin ulosottovelallinen. (Linna 2008, 210.)

Kyseisen hallituksen esityksen (HE 275/1998) perusteluissa on otettu kantaa siihen, jos velallinen käyttää luotollista pankkitiliä hyväkseen estääkseen tilille ohjaamiensa tulojen ulosmittaamisen. Perustelujen mukaan ei voida pitää hyväksyttävänä sitä, että velallinen nostaa varoja tililtä lisäten siten ottamansa luoton määrää, mutta lyhentää sitä aina vastaavasti ohjaamalla tulonsa tälle tilille. Näin menetellen luottolaitoksen saatava lyhentyy ulosottovelkojien vahingoksi. Lakiin ehdotettiin säännöstä, jossa ulosottomies saa kieltää velallista ulosottovelkojan vahingoksi maksamasta takaisin tai muutoin suorittamasta kiellon antamisen jälkeen nostettua luottoa. Koska taloudellisten rikosten tekotavat muistuttavat laillista toimintaa, niitä on vaikea tunnistaa. Viranomaisten rajatut resurssit niiden tutkimiseksi luovatkin mahdollisuuden rikolliselle toiminnalle. Keinotekoiset järjestelyt ovat hyvä esimerkki talousrikosten yhdes-

tä muodosta. Kyseisiä järjestelyjä voitaisiin kutsua petoksen esitoimiksi. Tuolloin velallisen omaisuutta siirretään velkojien ulottumattomiin joko näennäisesti tai oikeudellisilla toimilla, jotka saadaan näyttämään laillisilta. Ne on siis saatu hyvin naamioitua laillisiin oikeustoimiin. (Myllymäki 2010, 34.)

Keinotekoisiiin järjestelyihin liittyvät olennaisella tavalla valeoikeustoimet. Velalliset saattavat tehdä yksittäisiä valeoikeustoimina tehtyjä luovutuksia, saadakseen näin omaisuutensa suojaan velkojilta. Valeoikeustoimiin liittyy keinotekoisten järjestelyjen tavoin sellaisia piirteitä kuin näennäisyys ja tarkoitus oikeusseuraamusten kiertämiseen. (HE 275/1998.) Valeoikeustoimi tehdään vain näön vuoksi, osapuolten tarkoituksena on harhauttaa ulkopuolista luulemaan kyseinen oikeustoimi aidoksi. Osapuolet ovat tarkoittaneet tilanteen omistuksen suhteen säilyvän ennallaan. Valeoikeustoimessa osapuolet tekevät kyseisen oikeustoimen vakaassa yhteisymmärryksessä, ollen tietoisia oikeustoimen näennäisestä luonteesta ennen sopimuksen tekoa. (Linna ym. 2007, 159.)

Valeoikeustointa epäiltäessä huomio kiinnittyy hintaan jolla omaisuus on myyty. Eli onko hinta realistinen luovutetun omaisuuden arvoon nähden ja millaisista maksuehdoista on sovittu. Lisäksi on huomioitava, onko omaisuus maksettu käteisellä vai pankkiyhteyden kautta, sillä sopijaosapuolet voivat lavastaa maksutapahtuman myyjän antaessa ostajalle rahat sovitun omaisuuden ostamiseksi. (Myllymäki 2010, 9.)

Ulosotossa noudatetaan nimiperiaatetta, joka tarkoittaa sitä, että omistajana pidetään henkilöä, jonka nimissä omaisuus on. Koska kyseessä voi olla valeoikeustoimi, niin tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei velallisen nimissä olevaa omaisuutta voitaisi ulosmitata toisen henkilön nimellisen omistuksen vuoksi. Valeoikeustoimet ovat pätemättömiä ulosotossa. (Koulu & Lindfors 2009, 238.)

Keinotekoisissa järjestelyissä oikeustoimitahto on aito. Järjestely on tarkoitettu tapahtuvaksi ja sitä voidaan siten pitää todellisena. Keinotekoisuus liittyy näissä tapauksissa omistussuhteen näennäisyyteen. Sivullinen on pelkkä kulissiomistaja, velallisen ollessa tosiasiallinen omistaja. Keinotekoisen järjestelyn erona valeoikeustoimeen on se, että osapuolet ovat todellisesti tarkoittaneet järjestelyn toteutumista. Valeoikeustoimilla ja keinotekoisilla järjestelyillä on myös hyvin samansuuntaisia pää-

määriä. Molemmissa velallisen pyrkimyksenä on saattaa omaisuuttaan esimerkiksi velkojien ulottumattomiin. (Lindfors 2008, 310 – 311.)

Keinotekoisien järjestelyjen tunnusmerkit voidaan määritellä seuraavasti:

4.1 Objektiivinen tunnusmerkki

Järjestelyn oikeudellinen muoto ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, vaan kyse on kulisseinä toimivien oikeudellisten muotojen hyväksikäytöstä (Linna ym. 2007, 143). Voidaan sanoa, että keinotekoinen järjestely on ”juridinen kuori tai verho, vailla aineellista sisältöä” Keinotekoisessa järjestelyssä omaisuus ei siis aidosti siirry pois velallisen varallisuuspöydästä. Omaisuudella on nimellinen sivullinen omistaja, omaisuuden säilyessä velallisella ja hänen määräysvallallaan. (Lindfors 2008, 320; Linna ym. 2007, 145.) Omaisuuden ulosmittaamista ei estä sivullisen väite, jos sivullisen aseman katsotaan perustuvan varallisuus- tai muihin järjestelyihin (Linna ym. 2007, 143).

Todellisen omistajan kartoittamisessa voidaan käyttää seuraavia argumentteja:

- * Kuka käyttää ja hallinnoi omaisuutta?
- * Kenellä on todellinen määräysvalta omaisuuteen?
- * Kuka on toiminnan tosiasiallinen rahoittaja?
- * Kuka kantaa riskin ja saa omaisuuden tuoton?
- * Onko kyseessä pysyvä järjestely?
- * Kuuluuko omaisuus toimialaan?
- * Kenellä on tilinkäyttöoikeus?
- * Kenellä on valtakirja sivullisen omaisuuteen?
- * Onko alaikäisellä omistajalla edunvalvoja?

(Linna 2004.)

Ulosottomies joutuu usein etsimään tietoa monista eri lähteistä saadakseen selville onko järjestelyissä edellä mainittuja ristiriitoja (Linna 2008, 212).

4.1.1 Omaisuus velallisen hallussa

On tyypillistä, että omaisuus on siirretty läheisen henkilön tai velallisen määräysvallassa olevan yrityksen omistukseen. Varojen siirrosta voidaan kuitenkin päätellä, että varat ovat yksinomaan velallisen ja kyseisen omaisuuden suhteen hän toimii omistajan tavoin. (Linna ym. 2007, 144.)

Epäilyksiä järjestelyn keinotekoisuudesta pitäisi herätä, jos velallisen hallussa ja käytössä on omaisuutta, joka ei muodollisilla perusteilla kuuluisi hänelle. Selvää kuitenkin on, että mikäli velallinen pystyy osoittamaan omaisuuden luovutuksille hyväksyttävät perustelut, velallinen voi käyttää ja hallita kyseistä omaisuutta ilman pelkoa järjestelyn keinotekoisuudesta. (Lindfors 2008, 371–372.) Keskeisenä lähtökohtana omistuksen tulkinnalle voidaan pitää muun muassa sitä, kuka huolehtii omaisuudesta, maksaa vakuutusmaksut, huollot, ylläpidon sekä mahdolliset lisäinvestoinnit. (Linna & Leppänen, 2007, 144).

KKO 2005:97

Aviopuolisot A ja B olivat omistaneet yhteisesti kiinteistön, jolla sijaitsi heidän yhteinen kotinsa. A oli ostanut mieheltään B:ltä tämän osuuden kiinteistöstä ja sen jälkeen ulkopuoliselta taholta kaksi kiinteistöön liittyvää määräalaa. A oli ostanut B:ltä myös kiinteistön, jolla sijaitsi puolisoiden loma-asunto. A:n nimiin oli lisäksi hankittu B:n varoilla henkilöauto. Ulosottomies oli ulosottolain 4 luvun 9 §:n 4 momentin nojalla ulosmitannut B:n veloista edellä mainitun A:n omaisuuden. Kysymys siitä, perustuiko A:n omistusoikeus ulosmitattuun kiinteään omaisuuteen ja henkilöautoon säännöksessä tarkoitettu tavoin keinotekoiseen järjestelyyn siten, että ulosmittaus ei loukannut A:n todellista oikeutta.

A oli avannut pankissa luotollisen shekkitilin, jonne oli ohjattu B:n tuloja. Ulosottomies oli antanut B:n ulosottovelkojen johdosta sekä A:lle että B:lle tiliä koskevan maksukiellon. Kysymys siitä, loukkasiko maksukielto A:n tilinhaltijan asemaan liittyviä oikeuksia

Korkein oikeus on ratkaisussaan 2005:97 käsitellyt kyseistä tapausta ulosoton välttelyä keinotekoisien järjestelyjen ja luotollisen pankkitilin hyväksikäytön avulla. Lähtökohtana on, ettei sivullisen omaisuutta voida ulosmitata velallisen velkojen suorittamiseksi. Tästä voidaan kuitenkin poiketa, mikäli sivullisen omistuksen katsotaan olevan ”kulissiomistajuutta” ja omaisuuden katsotaan kuuluvan velalliselle, joka näin pyrkii välttelemään ulosottoa. Velallisen pyrkimyksenä saattaa olla luotollisen pankkitilin saldon pitäminen miinuksella, saaden näin estettyä tilille ohjautuvien tulojensa ulosmittaus.

Korkeimman oikeuden mukaan A:n henkilökohtainen velkavastuu kiinteistöön kohdistuvista veloista sekä määräosan kauppaa käyvästä arvosta puhuivat A:n omistusoikeuden todellisuuden puolesta. Velallisen ajoittainen asuminen hänen puolisonsa omistamalla kiinteistöllä ei riittänyt osoittamaan järjestelyjen keinotekoisuutta. Ulosottomiehen ja velkojen vetoaminen siihen, ettei A:lla olisi ollut varoja maksaa kiinteistöön kohdistuvaa velkaa, ei KKO:n ratkaisun perustelujen mukaan ollut riittävä näyttö keinotekoisesta järjestelystä.

Ulosmitatun kesämökkikiinteistön osalta KKO päätyi pitämään luovutusta keinotekoisena järjestelyinä. Kesämökkikiinteistön kauppaa tehtiin samana päivänä, jolloin velallisesta piti tehdä ulosottoselvitys. Velallisella oli tuolloin ulosottooperinnässä suuret verovelat.

KKO:n ratkaisun mukaan henkilöauton ulosmittaus loukkasi A:n todellista oikeutta. A oli ostanut auton Saksasta ja tuonut sen Suomeen, jossa hänet oli merkitty ajoneuvorekisteriin omistajaksi. Vaikkakin auton oli rahoittanut B, ei KKO pitänyt järjestelyä keinotekoisena.

Luotolliselle tilille määrätyn maksukiellon osalta KKO katsoi ratkaisussaan, ettei se loukannut A:n tilin haltijuuteen perustuvia oikeuksia. Korkein oikeus toteaa, että tilin luottomäärä on tosiasiallisesti perustunut yksinomaan B:n tuloihin ja ansaintamahdollisuuksiin. A:n katsottiin olevan vain epäitsenäinen aputaho, vailla omaa itsenäistä aineellista intressiä.

4.1.2 Määräysvalta

Omaisuuutta koskeva määräysvalta on toinen keinotekoisuutta osoittava todiste. Jos todellisuudessa velallinen on pidättänyt tai järjestellyt itselleen määräysvallan, sivulliselta puuttuu tällöin keskeisiin omistukseen kuuluva elementti. Keskeistä on arvioida määräysvallan määrää ja laatua. Henkilöllä, joka todellisuudessa päättää esimerkiksi omaisuuden hankkimisesta, luovuttamisesta, vakuuttamisesta, muuntamisesta, korjaamisesta sekä käyttämisestä, on hänellä myös tilivelvollisuus edellä mainituista toimista. Ongelmaksi saattaa muodostua se, miten oikea määräysvaltaa käyttävä henkilö voidaan identifioida, jos niin sanotun kulissiomistajan nimiin tehdään kaikki oikeustoimet. (Lindfors 2008, 379–380.)

4.1.3 Sivullisen omaisuuden hankinnan rahoitus

Hankinnan rahoitukseksi lasketaan omaisuuden hankintaan tarvittavat varat sekä sen ylläpitoon, hoitoon ja kunnostamiseen kuluvat varat (Lindfors 2008, 382).

KKO 2007:24

A:n nimissä olleet asunto-osakkeet ja erään yhtiön osakekanta sekä A:n pankkitilillä olleet A:n auton myynnistä kertyneet varat oli ulosmitattu A:n aviopuolison B:n veloista sillä perusteella, että omaisuuden hankkiminen A:n nimiin oli katsottu ulosottolain 4 luvun 9 §:n 4 momentissa (481/1999) tarkoitetuksi keinotekoiseksi järjestelyksi, jonka tarkoituksena oli ollut pitää B:n varat B:n velkojien ulottumattomissa. A:n viireillepanemassa täytäntöönpanoriita-asiassa katsottiin Korkeimman oikeuden tuomiossa lausutuilla perusteilla, ettei järjestelyä voitu pitää mainitussa lainkohdassa tarkoitettuina keinotekoisena.

Velkoja oli toissijaisesti esittänyt takaisinsaantiväitteen. Korkeimman oikeuden tuomiosta ilmenevillä perusteilla katsottiin, ettei takaisinsaantiväitteen hyväksymiselle ollut edellytyksiä.

Järjestelyä ei voida pitää keinotekoisena yksinomaan siitä syystä, että velallinen on rahoittanut sivullisen nimissä olevan omaisuuden. Kyseinen kanta on vahvistunut KKO:n ratkaisussa 2007:24. KKO:n kanta perustuu ajatukselle, ettei omaisuuden lahjoittaminen toiselle, automaattisesti osoita kyseessä olevan keinotekoinen toimi. KKO on kiinnittänyt arvioinnissaan huomiota myös siihen, olisiko sivullisella ollut mahdollisuus hankkia kyseinen omaisuus. Jos selvästi on osoitettavissa sivullisen mahdollisuus rahoittaa kyseinen hankinta, ei järjestelyä voida katsoa keinotekoiseksi.

4.1.4 Voitto ja riski

Voitto ja riskiä arvioitaessa on huomiota kiinnitettävä siihen, kuka saa edut yrityksestä. Useinhan velallisella on tilin käyttöoikeus sivullisen tiliin, jolloin velallinen pystyy käyttämään sivullisen varoja, kuten omiaan. (Linna ym. 2007, 144.) Hyötyarvioinnin avulla selvitetään, kenen eduksi toimet tulevat. Omistajan tietoisuudella omaisuudestaan, yhtiöstään tai oikeustoimistaan pystytään etsimään seikkoja keinotekoisesta järjestelyn puolesta, tosin kulissiomistajakin voi opetella tietoja nimissään olevasta omaisuudestaan harhauttaakseen viranomaisia. (Lindfors 2008, 380.) Olenainen seikka on myös se, kuka kantaa riskin omaisuuden arvon alentumisesta tai tuhoutumisesta? Huomio kiinnittyy tuolloin siihen, kuka on merkitty vakuutuskorvauksen saajaksi? (Lindfors 2008, 384–385).

4.1.5 Järjestelyn pysyvyys

Jos omaisuuden luovuttajalla on mahdollisuus järjestelyn peruuttamiseen, voi kyseessä olla järjestelyn keinotekoisuus. Keinotekoisuutta arvioidessa on merkitystä sillä, onko järjestely tarkoitettu alunpitäenkin väliaikaiseksi. (Lindfors 2008, 386.)

KKO 2005:98

Äiti oli lahjoittanut alaikäiselle pojalleen kaksi kiinteistöä. Kolmas kiinteistö oli ostettu pojalle. Ulosottolain 4 luvun 9 §:n 4 momentin nojalla puolet kiinteistöistä ulosmitattiin pojan isän veloista ja puolet äidin veloista. Kysymys oli siitä, loukkasiko ulosmittaus pojan todellista oikeutta.

Korkeimman oikeuden 2005:98 antaman ratkaisun mukaan kiinteistöjen lahjoitus ei ollut keinotekoinen järjestely. Lahjoitus oli tehty holhousviranomaisen myötävaikutuksella lain säännöksiä noudattaen, eikä äidillä ollut oikeutta yksipuolisesti peruuttaa lahjoitustaan tai muutoin määrätä kiinteistöistä ilman holhousviranomaista. Hallintaoikeuden pidättämistä ei voida pitää UL 4 luvun 9 §:n 4 momentin tarkoittamana omistajan määräysvaltana.

4.2 Subjektiivinen tunnusmerkki

Varallisuusjärjestelyn sivuuttaminen keinotekoisena edellyttää objektiivisten tunnusmerkkien lisäksi, järjestelyn oikeudellista muotoa käytetyn ulosoton välttämiseksi tai omaisuuden pitämiseksi velkojien ulottumattomissa (Linna ym. 2007, 147). Järjestely tehdään oikeudellisesti ajatellen laillisesti, mutta motiivina on vain ulosoton välttäminen ja omaisuuden salaaminen. Velallinen ilmoittaa, ettei hän enää omista kyseistä omaisuutta, vaan kyseisen omaisuuden omistaakin sivullinen. Kuitenkaan sivullistahoa ei voida pitää aitona sivullistahona, vaan kyseessä on yksin velallisen intressit ja lisäselvityksillä saadaan selville todellista valtaa käyttävän edelleen velallinen itse. (HE 275/1998vp, 2.)

5 ERIKOISPERINTÄ

5.1 Taustaa

Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunta on saanut myös poliittista huomiota. Vuonna 1997 toteutettiin ulosoton tehostamista koskevat erillisuudistukset, jolloin laajennettiin ulosottomiehen alueellista toimivaltaa sekä tietojensaantioikeutta. Kaksi vuotta myöhemmin keinotekoisia varallisuusjärjestelyjä koskeva tehostamisuudistus astui voimaan. (Linna 2001, 205.)

1990-luvun loppupuolella ulosoton voimavarojen huomattiin tarvitsevan siirtymistä helpoista ulosottotapauksista vaikeisiin tapauksiin, niin sanottuihin ongelmavelallisiin. Tällöin ensimmäisen kerran alettiin puhua erikoisperinnästä. Erikoisperintää tarvitsevien ulosottoasioiden piirteiksi määriteltiin tuolloin suuret taloudelliset intressit, velallisen yhteyden useisiin yhtiöihin ja konkurssisiin sekä keinotekoiset järjestelyt ja velallisen talousrikostausta. (Linna 2001, 205.) Voidaankin siis sanoa, että erikoisperintä on syntynyt käytännön tarpeista.

Talousrikollisuuden kontrollointia on kehitetty ja tehostettu Suomessa kuuden peräkkäisen torjuntaohjelman avulla. Ensimmäinen torjuntaohjelma käynnistettiin jo vuosina 1996 - 1998. Tuolloin suurimpien poliisipiirien yhteyteen perustettiin vaativaan talousrikostorjuntaan kykeneviä rikostutkintayksiköjä. Verottaja, tulli ja ulosotto saivat resursseja valvonnan tehostamiseen. Tuolloin viranomaisyhteistyö niin sanottujen avainhenkilöiden välillä laajeni ja tehostui. (Alvesalo-Kuusi 2012, 100.)

Vuosien 1996 - 2012 torjuntaohjelmien keskeisenä piirteenä on ollut saada vähennettyä talousrikosten ja harmaan talouden tekemahdollisuuksia tehostamalla valvontaa ja sanktioita. Kaiken kaikkiaan torjuntaohjelmia on ollut kuusi ja ohjelmien hankkeet ovat laajentuneet joka kerta. Viimeisimmässä, vuosille 2012 - 2015 laaditussa torjuntaohjelmassa pyritään tukemaan laillista yritystoimintaa ja tervettä kilpailua. (Alvesalo-Kuusi 2012, 112.)

Olellaisena osana erikoisperinnän toiminnassa on harmaan talouden torjunta ja talousrikollisuuden estäminen. Lisäksi ulosoton edellytyksenä on viranomaisyhteistyö ja rikoshyödyn jäljitystoiminta (Erikoisperinnän laajentamista valmistelleen työryhmän loppuraportti 2010). Ulosoton kehittämisen keskeisenä tavoitteena on ollut henkilöstön työpanoksen ohjaaminen nopeasti toimitettavaan velallisselvitykseen sekä väärinkäytösten ehkäisemiseen (Erikoisperinnän kehittämistyöryhmän muistio 15.6.2006). Olellaisena osana talousrikosohjelmaa on maksuvelvoitteiden tehokas täytäntöönpano (Valtakunnanvoudinvirasto 2010).

Ulosoton erikoisperintätoiminta on muodostunut vähitellen eri puolille Suomea. Sen toiminta on ollut alkuun hajanaista, kokeiluluontoista ja vailla yhtenäistä johtoa. Toimintaa on laajennettu pikkuhiljaa resurssien niin salliessa. (Erikoisperinnän kehittämistyöryhmän muistio 15.6.2006.) Alueilla, joissa ei ole ollut erikoisperinnän kaltaista toimintaa, on saattanut velallisen velkavastuu jäädä toteutumatta, ja ulosoton käytössä olevat keinot hyödyntämättä. Velalliset ja velkojat ovat siten olleet eriarvoisessa asemassa, riippuen ulosottoasian käsittelypaikasta. Tämä on osaltaan vaikuttanut siihen, ettei ulosoton velkojien ja velallisten yhdenvertainen kohtelu ole toteutunut ulosoton arvojen mukaisesti. (Erikoisperinnän laajentamista valmistelleen työryhmän loppuraportti 2010.)

Koko ajan on ollut kuitenkin selvää, että jokaisessa ulosottovirastossa on erikoisperintätoimenpiteitä vaativia tapauksia. Koska ulosottotoiminnan kuuluu olla tasapuolista ja yhdenmukaista, on perusteltua, että erikoisperintä kattaa koko maan. Erikoisperinnän laajentaminen koko maan kattavaksi, onkin ollut tavoitteena jo pitkään. Jo vuonna 2006 erikoisperintätyöryhmä esitti mallin koko maan laajuisesta organisaatiosta. Asian valmistelua jatkettiin oikeusministeriön ulosottoyksikössä ja asiaa käsiteltiin seuraavan kerran vuonna 2008 erikoisperintäpäivillä. Vuonna 2010 oli valmisteltu tarvittavat toimenpiteet erikoisperinnän laajentamiseksi valtakunnalliseksi. Vuodelle 2011 valtion talousarvioesityksessä myönnettiin 1,03 miljoonaa euroa toiminnan laajentamiseksi. (Erikoisperinnän toimintakertomus 2010.)

Erikoisperinnän keskeisenä tavoitteena on vahvistaa ulosoton sekä koko oikeusjärjestelmän uskottavuutta tehokkaana täytäntöönpanoviranomaisena suuntaamalla perintäulosottoa vältteleviin velallisiin. Tavoite toteutetaan torjumalla väärinkäytöksiä ja

puuttamalla velallisten epäasianmukaisiin menettelyihin. (Erikoisperinnän laajentamista valmistelleen työryhmän loppuraportti 2010.) Tavoitteena on myös parantaa velallisten keskinäistä tasa-arvoa ja velkojien tasapuolista kohtelua. Velallisten näkökulmasta katsottuna erikoisperintä pyrkii turvaamaan yhdenvertaisuutta vaikeissa ulosottoasioissa. Pitkäkestoisen toistuvaistulon ulosmittauksen piirissä oleva velallinen kokee usein epäoikeudenmukaiseksi ulosottoa välttelevän velallisen. (Linna 2001, 208.)

Erikoisperinnän tärkeänä tehtävänä on myös maksumoraalin ylläpito. Erikoisperintä toimii ulosoton tukena, ollen olennainen osa harmaan talouden torjuntaa ja talousrikollisuuden estämistä. (Erikoisperinnän laajentamista valmistelleen työryhmän loppuraportti 2010.) Erikoisperinnän tavoitteena on onnistunut perintätulos sellaisissa tapauksissa, joihin perinteiset perintäkeinot ei ole riittävät (Linna 2001, 207).

Erikoisperintään kuuluvia/siirtyviä asioita/velallisia tunnistettaessa on painopiste tuoreissa tapauksissa, jotka sisällöltään katsotaan kuuluvan erikoisperintään. Tällaisia ovat asiat/velalliset jotka vaativat paljon laajaa selvitystyötä ja aikaa. Useat tapaukset vaativat lisäksi viranomaisyhteistyötä sekä tehostamiskeinoja. (Erikoisperinnän laajentamista valmistelleen työryhmän loppuraportti 2010.)

Erikoisperinnän tehtävänä on myös antaa konsultointiapua rooteliperintään sekä hoitaa täytäntöönpanotehtävissä tarvittavia laajoja selvityksiä. Erikoisperintä toimii lisäksi ulosoton edustajana useissa viranomaisten väliseen yhteistyöhön liittyvissä tehtävissä, jotka tukevat täytäntöönpanoa. Erikoisperintä ohjaa velkojia konkurssihakemusten tekemisessä ja takaisinsaantikanteiden nostamisessa. Tärkeää onkin, että erikoisperinnän resurssit riittävät sekä ulosottolähtöiseen perintään että viranomaisyhteistyöhön. Tulevaisuudessa erikoisperinnän hoidettaviksi tulevat poliisien tekemät väliaikaiset takavarikot (Nykänen henkilökohtainen tiedonanto 1.7.2013).

5.2 Tilastotietoa

Erikoisperinnän taloudellisuutta seurataan tilastoinnilla. Vuosittaiset vaihtelut ovat erikoisperinnälle tunnusomaista. Vuonna 2010 taloudellinen tulos oli hyvä. Rahaa saatiin perittyä lähes 14 miljoonaa euroa. Ulosoton kautta hakijoille tilitettiin noin 12,5 miljoonaa euroa. Huomattavaa on, että suurin osa erikoisperinnän taloudellisesta tuloksesta on erikoisperinnän toiminnan kautta esiin tullutta tai löytynyttä omaisuutta, muulle ulosotolle edelleen ulosmitattavaksi. Lisäksi omaisuutta voidaan osoittaa yhteistyöviranomaisille ja konkurssipesille. Tämän kaiken omaisuuden yhteisarvo oli vuonna 2010 40,4 miljoonaa euroa. (Taulukko 1; Erikoisperinnän toimintakertomus 2010.) Ulosottoon saapui vuonna 2010 perittäväksi saatavia yli 2,7 miljardia euroa, josta saatiin perittyä lähes 840 miljoonaa euroa. (Ulosottotoimen tilastoja vuodelta 2010; Taulukko 2; Kuvio 1.)

Erikoisperintää työllistää ulosoton muutoksenhakuprosessi. Vuonna 2010 ulosottovalituksia tehtiin 54 tapauksen kohdalla, mutta vain kuudessa tapauksessa ulosmitaus kumottiin osittain tai kokonaan. Tästä voidaankin vetää johtopäätös, että ulosoton tekemä selvitystyö on perusteellista ja täytäntöönpanotoimet ovat täsmällisesti perusteltuja. (Erikoisperinnän toimintakertomus 2010.)

Vuonna 2011 erikoisperinnän tehtäviä laajennettiin ja organisoitiin koko maahan. Loppuvuodesta 2011 erikoisperinnässä toimi seitsemän kihlakunnanvoutia ja 38 kihlakunnanulosottomiestä sekä lisäksi toimistohenkilöstöä. Vuonna 2011 erikoisperinnän osalta rahamääräinen tulos laski hieman edellisvuodesta, tuotto oli kuitenkin lähes 12 miljoonaa euroa. Omaisuutta takavarikoitiin yli viiden miljoonan euron arvosta enemmän kuin vuonna 2010. Muulle ulosotolle tai yhteistyöviranomaisille osoitettu omaisuus oli noin 20 miljoonaa euroa, joka oli huomattavasti vähemmän kuin edellisenä vuonna (Taulukko 3; Kuvio 1.) Ulosottoon saapui vuonna 2011 perittäväksi saatavia yli 2,9 miljardia euroa, josta saatiin perittyä lähes 940 miljoonaa euroa (Ulosottotoimen tilastoja vuodelta 2011; Taulukko 5).

Itä-Suomen alueen erikoisperinnällä perittäväksi otettuja saatavia oli yli 16 miljoonan euron edestä, josta saatiin perittyä hieman yli 530 000 euroa. Muulle ulosotolle

ja yhteistyöviranomaisille omaisuutta osoitettiin reilun neljän miljoonan euron edestä. (Pohjois-Savon ulosottovirasto 2011; Taulukko 4.)

Vuonna 2012 erikoisperinnän kautta saatiin perittyä lähes 16,5 miljoonaa euroa eli perittäväksi otetuista saatavista perittiin lähes 20 %. Ulosmitatun ja takavarikoidun omaisuuden arvo nousi, ollen yli 20 miljoonaa euroa enemmän kuin edellisvuonna. Muulle ulosotolle, yhteistyöviranomaisille tai konkurssipesille osoitettiin omaisuutta 20 miljoonan euron arvosta. (Ulosottoimen tilastoja vuodelta 2012; Taulukko 6; Kuvio 1.)

Itä-Suomen alueen erikoisperintä sai perittäväkseen saatavia yli 4,5 miljoonan euron edestä, josta perittyä saatiin noin 1,2 miljoonaa euroa eli yli 27 % (Taulukko 7). Erikoisperintätoiminta käynnistettiin syyskuussa 2011, jolloin rikoshyödyn jäljittämisprojektista siirtyi isoja saatavakokonaisuuksia. Tämän vuoksi Itä-Suomen alueen vuoden 2011 ja 2012 taloudelliset tulokset eivät ole vertailukelpoisia keskenään. Muulle ulosotolle ja yhteistyöviranomaisille osoitetun omaisuuden arvo laski edellisvuodesta, ollen noin 2,3 miljoonaa euroa. (Pohjois-Savon ulosottovirasto 2012; Taulukko 7.)

Vuonna 2012 ulosottoon saapui rahamääräisesti 309 501 000 euroa vähemmän kuin edellisvuonna, mutta perittyä saatiin kuitenkin edellisvuotta enemmän (Ulosottoimen tilastoja vuodelta 2012; Taulukko 8).

Taulukko 1. Erikoisperinnän taloudellinen tulos, (euroa) koko maa 1.1.2010 – 31.12.2010.

TALOUDELLINEN TULOS 1.1.2010 – 31.12.2010	€
Perittäväksi otettu	69 083 014
Peritty	13 952 149
Kertyneenä tilitetty	12 549 445
Maksusopimukset velallisen ja hakijan välillä	211 568
Ulosottomenettelyn aikana muutoin suoraan hakijalle suoritettut maksut	280 136
Omaisuuutta ulosmitattuna	23 226 929
Omaisuuutta takavarikoituna	44 639 606
Muulle ulosotolle ulosmitattavaksi osoitettu omaisuus	13 852 221
Muille yhteistyöviranomaisille takavarikoitavaksi tai konkurssipesälle osoitettu omaisuus	26 572 611

Taulukko 2. Ulosottooperinnän taloudellinen tulos, (euroa) koko maa 1.1.2010 - 31.12.2010.

TALOUDELLINEN TULOS 1.1.2010 - 31.12.2010	€
Perittäväksi saapuneet rahasaatavat	2 756 763 000
Peritty	836 328 000

Taulukko 3. Erikoisperinnän taloudellinen tulos, (euroa) koko maa 1.1.2011 – 31.12.2011.

TALOUDELLINEN TULOS 1.1.2011 - 31.12.2011	€
Perittäväksi otettu	62 084 360
Peritty	11 939 869
Kertyneenä tilitetty	11 345 150
Maksusopimukset velallisen ja hakijan välillä	430 019
Ulosottomenettelyn aikana muutoin suoraan hakijalle suoritetut maksut	164 700
Omaisuuutta ulosmitattuna	21 932 963
Omaisuuutta takavarikoituna	49 770 188
Muulle ulosotolle ulosmitattavaksi osoitettu omaisuus	12 347 753
Muille yhteistyöviranomaisille takavarikoitavaksi tai konkurssipesälle osoitettu omaisuus	7 561 799

Taulukko 4. Erikoisperinnän taloudellinen tulos (euroa) Itä-Suomen erikoisperintä-alue 1.1.2011 - 31.12.2011.

TALOUDELLINEN TULOS 1.1.2011 - 31.12.2011	€
Perittäväksi otettu	16 686 460
Peritty	530 652
Kertyneenä tilitetty	-
Maksusopimukset velallisen ja hakijan välillä	-
Ulosottomenettelyn aikana muutoin suoraan hakijalle suoritettut maksut	33 000
Omaisuuutta ulosmitattuna	2 976 955
Omaisuuutta takavarikoituna	1 022 200
Muulle ulosotolle ulosmitattavaksi osoitettu omaisuus	54 027
Muille yhteistyöviranomaisille takavarikoitavaksi tai konkurssipesälle osoitettu omaisuus	4 000 000

Taulukko 5. Ulosotto-perinnän taloudellinen tulos, (euroa) koko maa 1.1.2011 – 31.12.2011.

TALOUDELLINEN TULOS 1.1.2011 - 31.12.2011	€
Perittäväksi saapuneet rahasaatavat	2 959 932 000
Peritty	940 965 000

Taulukko 6. Erikoisperinnän taloudellinen tulos, (euroa) koko maa 1.1.2012 – 31.12.2012.

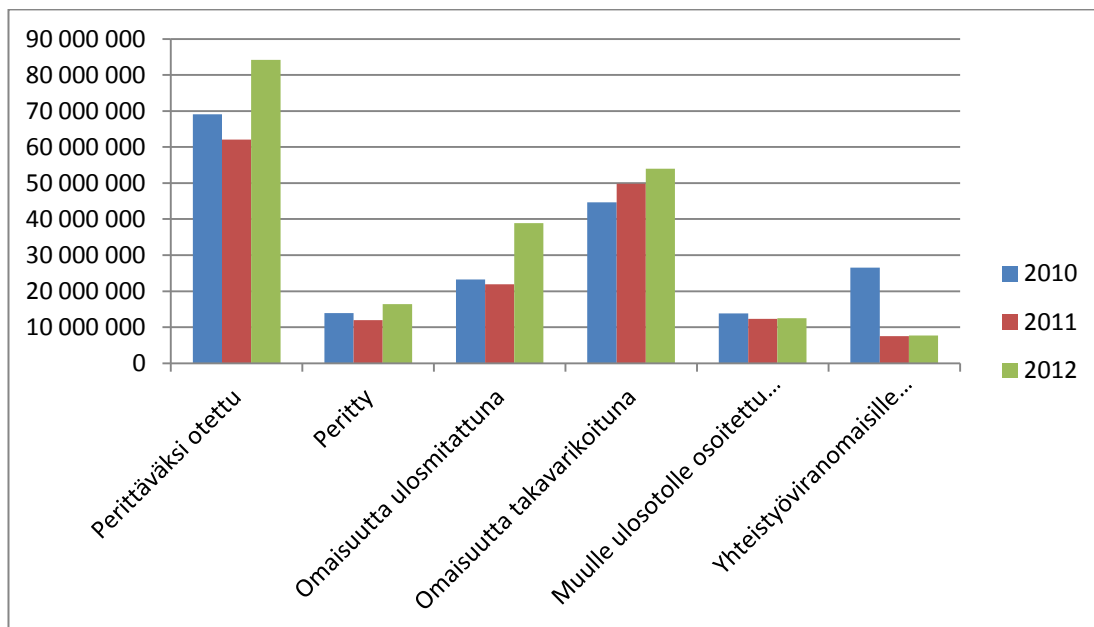
TALOUDELLINEN TULOS 1.1.2012 - 31.12.2012	€
Perittäväksi otettu	84 151 674
Peritty	16 446 634
Kertyneenä tilitetty	12 145 950
Maksusopimukset velallisen ja hakijan välillä	797 842
Ulosottomenettelyn aikana muutoin suoraan hakijalle suoritettut maksut	1 066 420
Omaisuuutta ulosmitattuna	38 901 242
Omaisuuutta takavarikoituna	53 946 378
Muulle ulosotolle ulosmitattavaksi osoitettu omaisuus	12 488 865
Muille yhteistyöviranomaisille takavarikoitavaksi tai konkurssipesälle osoitettu omaisuus	7 721 705

Taulukko 7. Erikoisperinnän taloudellinen tulos (euroa) Itä-Suomen erikoisperintä-alue 1.1.2012 - 31.12.2012.

TALOUDELLINEN TULOS 1.1.2012 - 31.12.2012		€
Perittäväksi otettu		4 529 237
Peritty		1 243 487
Kertyneenä tilitetty		1 069 189
Maksusopimukset velallisen ja hakijan välillä		-
Ulosottomenettelyn aikana muutoin suoraan hakijalle suoritettut maksut		12 000
Omaisuuutta ulosmitattuna		1 615 369
Omaisuuutta takavarikoituna		881 300
Muulle ulosotolle ulosmitattavaksi osoitettu omaisuus		351 916
Muille yhteistyöviranomaisille takavarikoitavaksi tai konkurssipesälle osoitettu omaisuus		1 948 266

Taulukko 8. Ulosottoerinnän taloudellinen tulos, (euroa) koko maa 1.1.2012 – 31.12.2012.

TALOUDELLINEN TULOS 1.1.2012 - 31.12.2012		€
Perittäväksi saapuneet rahasaatavat		2 650 431 000
Peritty		1 009 271 000

Kuvio 1. Ulosoton erikoisperinnän taloudellinen tulos, koko maa (euroa) vuosina 2010 – 2012

Erikoisperinnän tuloksellisuutta ei arvioida ainoastaan euromääräisesti, vaan siihen vaikuttavat myös erikoisperinnän suoritteet, joilla on puututtu velkojen maksun välttelyyn ja muihin väärinkäytöksiin. Erikoisperinnän suoritteita ovat: ulosmittaukset, turvaamistoimien täytäntöönpanot, väliaikaistoimet, keinotekoisten järjestelyjen sivuuttamispäätökset, takaisinsaantitakavarikot, fiktiivisen palkan määräämiset, saatavan perimiset maksukiellon saajalta, ulosotto selvitykset, sivullisselvitykset sekä muut velallisselvitykseen liittyvät selvitykset. Tuloksellisuutta tarkastellessa pääpainon tulisi olla väärinkäytöstapausten toimenpiteissä ja selvitettäväksi otettujen ja selvitettyjen toimenpiteiden määrissä. (Erikoisperinnän toimintakertomus 2010.)

Vuonna 2010 ulosotto selvityksiä koko maassa tehtiin lähes 300 ja sivullisselvityksiä lähes 100 (Taulukko 9; Kuvio 2). Vuonna 2011 ulosotto selvitysten määrä väheni, mutta vastaavasti sivullisselvitysten määrä kasvoi vuoteen 2010 verrattuna. Tämä kertoo erikoisperinnän toimintatavasta, jossa yhä enemmän ja enemmän kuullaan sivullisia. Myös ulosmittausten ja turvaamistoimipäätösten määrä väheni hieman edellisvuodesta. (Taulukko 10.) Vuonna 2012 ulosotto selvitysten määrä nousi, myös sivullisselvityksiä tehtiin huomattavasti enemmän kuin kahtena edellisenä vuotena (Taulukko 12; Kuvio 2). Erikoisperinnässä tehtiin vuonna 2012 ulosmittauksia yli kaksikertaa enemmän kuin edellisenä vuonna. Myös Itä-Suomen erikoisperintä alueella ulosmittausten ja sivullisselvitysten määrä nousi merkittävästi. (Kuvio 2.)

Taulukko 9. Erikoisperinnän suoritteita, (kpl) koko maa 1.1.2010 - 31.12.2010.

SUORITTEITA 1.1.2010 -31.12.2010	KPL
Ulosotto selvityksiä	286
Sivullisselvityksiä	93
Ulosmittauksia	375
Päätöksiä turvaamistoimen täytäntöönpanosta	149
Keinotekoisen järjestelyn sivuuttamista koskevia päätöksiä	13
Toimenpiteitä väärinkäytöstapauksissa:	
Ulosmittauksia	10
Takaisinsaanteja	1
Ulosmittauksia UK 4:14 nojalla	12
Maksukiellon laiminlyönti palkan ulosmittauksessa	15
Palkan ulosmittauksessa luontoisedut huomioon rahana	2
Fiktiivinen palkka	2
Muu toimenpide	3

Taulukko 10. Erikoisperinnän suoritteita (kpl) koko maa 1.1.2011 - 31.12.2011.

SUORITTEITA 1.1.2011 - 31.12.2011	KPL
Ulosottoselvityksiä	189
Sivullisselvityksiä	117
Ulosmittauksia	350
Päätöksiä turvaamistoimen täytäntöönpanosta	89
Keinotekoisien järjestelyjen sivuuttamista koskevia päätöksiä	19
Toimenpiteitä väärinkäytötapauksissa:	-
Ulosmittauksia	14
Takaisinsaanteja	4
Ulosmittauksia UK 4:14 nojalla	29
Maksukiellon laiminlyönti palkan ulosmittauksessa	4
Palkan ulosmittauksessa luontoisedut huomioon rahana	-
Fiktiivinen palkka	5
Muu toimenpide	-

Taulukko 11. Erikoisperinnän suoritteita, (kpl) Itä-Suomen erikoisperintäalue 1.1.2011 – 31.12.2011.

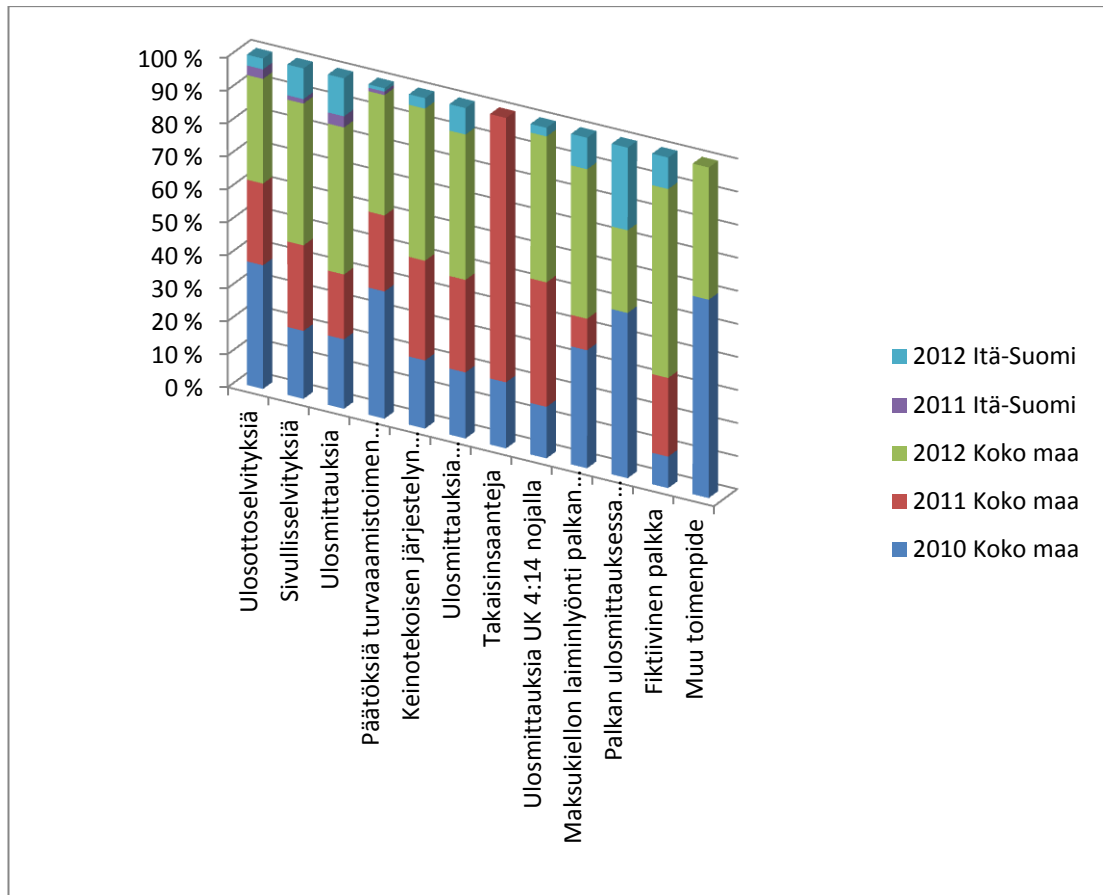
SUORITTEITA 1.1.2011 - 31.12.2011	KPL
Ulosottoselvityksiä	22
Sivullisselvityksiä	6
Ulosmittauksia	60
Päätöksiä turvaamistoimen täytäntöönpanosta	4
Keinotekoisien järjestelyjen sivuuttamista koskevia päätöksiä	-
Toimenpiteitä väärinkäytötapauksissa:	-
Ulosmittauksia	-
Takaisinsaanteja	1
Ulosmittauksia UK 4:14 nojalla	-
Maksukiellon laiminlyönti palkan ulosmittauksessa	-
Palkan ulosmittauksessa luontoisedut huomioon rahana	-
Fiktiivinen palkka	-
Muu toimenpide	-

Taulukko 12. Erikoisperinnän suoritteita (kpl) koko maa 1.1.2012 - 31.12.2012.

SUORITTEITA 1.1.2012 - 31.12.2012	KPL
Ulosottoselvityksiä	242
Sivullisselvityksiä	194
Ulosmittauksia	794
Päätöksiä turvaamistoimen täytäntöönpanosta	141
Keinotekoisien järjestelyn sivuuttamista koskevia päätöksiä	29
Toimenpiteitä väärinkäytötapauksissa:	-
Ulosmittauksia	22
Takaisinsaanteja	0
Ulosmittauksia UK 4:14 nojalla	34
Maksukiellon laiminlyönti palkan ulosmittauksessa	19
Palkan ulosmittauksessa luontoisedut huomioon rahana	1
Fiktiivinen palkka	12
Muu toimenpide	2

Taulukko 13. Erikoisperinnän suoritteita (kpl) Itä-Suomen erikoisperintäalue 1.1.2012 – 31.12.2012.

SUORITTEITA 1.1.2012 - 31.12.2012	KPL
Ulosottoselvityksiä	25
Sivullisselvityksiä	42
Ulosmittauksia	205
Päätöksiä turvaamistoimen täytäntöönpanosta	2
Keinotekoisien järjestelyn sivuuttamista koskevia päätöksiä	2
Toimenpiteitä väärinkäytötapauksissa:	-
Ulosmittauksia	4
Takaisinsaanteja	-
Ulosmittauksia UK 4:14 nojalla	2
Maksukiellon laiminlyönti palkan ulosmittauksessa	4
Palkan ulosmittauksessa luontoisedut huomioon rahana	1
Fiktiivinen palkka	2
Muu toimenpide	-

Kuvio 2. Erikoisperinnän suoritteet vuosina 2010 – 2012.

5.3 Itä-Suomen alueen erikoisperinnän toimintakertomus vuodelta 2011

Itä-Suomen alueen erikoisperinnän toimintakertomus vuodelta 2011 kertoo rikoshyödyn jäljittämisyhmän käsitelleen 85 henkilön tai yhtiön asioita. Pyramidihuijaus Wincapita on työllistänyt poliisia, joten poliisin panos rikoshyödyn jäljittämisessä on ollut vähäistä. Suurin tutkinnassa ollut kohde on ollut 4 miljoonan euron arvoisen puutavaran vienti ulkomaille. Myös muutamia kotietsintöjä on suoritettu ja saatu ulosmitattua omaisuutta.

Syyskuun alusta lähtien on toiminut Itä-Suomen erikoisperintäalue. Aloituskokouksessaan erikoisperintään valitut virkamiehet listasivat erikoisperinnän periaatteiksi: etupainotteisuuden, ryhmän jäsenten vahvuuksien ja osaamisen hyödyntämisen, viranomaisyhteistyön, erikoisperintävelallisen valintakriteerit, perinnän tehostamisen sekä tiimityöskentelyyn. (ERP-tiimikokous muistio 16.8.2011.)

Erikoisperintävelallisen valikoitumiseen kehitettiin ”seula”, johon rootelikihlakunnanulosottomies voi kihlakunnanvoudin alustuksella ehdottaa velallista. Vuonna 2011 seulaan tuli 60 velallista, joista erikoisperintään siirtyi 16 velallista. Vuoden 2011 päättyessä erikoisperinnän vastuulla oli 92 velallista. (Erikoisperinnän toimintakertomus 2011.)

5.4 Itä-Suomen alueen erikoisperinnän toimintakertomus vuodelta 2012

Pohjois-Savon ulosottoviraston toimintakertomuksessa vuodelta 2012 kerrotaan Itä-Suomen erikoisperintäalueen olevan laaja. Kihlakunnanulosottomiehille kertyy matkapäiviä varsin paljon, koska etäisyydet ovat pitkiä päätoimipaikkojen välillä. Itä-Suomen alueen erikoisperintä noudattaa toimintatapaa, jossa perinnän lisäksi korostuu viranomaisyhteistyö sekä ulosoton sisäinen yhteistyö. Rootelikihlakunnanulosottomiehille tarjotaan konsultointiapua sekä tarvittaessa tuetaan erilaisissa ulosottotoimenpiteissä. Vuoden 2012 aikana on Pyramidihuijaus Wincapita siirtynyt poliisilta täysin erikoisperinnän hoidettavaksi.

Toimintakertomuksen mukaan vuonna 2012 erikoisperintään siirtyi 65 velallista ja vuoden lopussa velallisia oli 37. Erikoisperintävelalliset valikoituivat käytössä olevan ”seulan” avulla, jota kautta tuli 23 velallista. Suurin osa velallisista eli 47,8 % oli Pohjois-Savon alueelta. Suurin osa (yli 85 %) seulaan jätetyistä velallisista ehdittiin tutkia asetetun tavoitteen mukaisesti kolmessa kuukaudessa. Perittyä saatiin yli 1,2 miljoonaa euroa (Taulukko 7).

5.5 Ulosoton tulostavoitteet ja laatuvaatimukset

Ulosotolle asetetaan vuosittain tietyt tulostavoitteet sekä laatuvaatimukset, joihin pyritään ulosottoa tehostamalla. Ulosoton tulisi olla nykyaikaista, tarkoituksenmukaista sekä perustua hyväksyttäviin toimintaperiaatteisiin. Toimintaperiaatteita ovat muun muassa puolueettomuus, tehokkuus ja

asianmukaisuus. Edellä mainittujen tavoitteiden toteuttaminen edellyttää täytäntöönpanon kehittämistä, jotta sen välttelyyn voidaan puuttua. Ulosotto-prosessin menestyksellinen hoitaminen edellyttää ulosoton voimavarojen kohdistamista tehokkaasti eri painopistealueille. Lisäksi se edellyttää suhteellisuutta, jotta erilaisiin velallisiin voidaan käyttää erilaisia keinoja, jotka on suhteutettava toimeksiannon vaativuuteen. (Katajisto 2011.)

Erikoisperinnän tulostavoite ei ole yksiselitteinen. Tulos ei niinkään näy euromääräisenä. Vaikutukset ovat ennaltaehkäiseviä harmaan talouden torjunnan kannalta sekä pitävät yllä yleistä maksumoraalia. Tämän vuoksi erikoisperinnän tulostavoitteiksi onkin asetettu toimenpiteiden kohteena olevien velallisten määrä sekä niin sanottu velallisten ”läpivirtaus”. Velallisten määrä kuvaa myös viranomaisyhteistyön laajuutta. (Erikoisperinnän tulostavoitteet 2012.)

Erikoisperintävouti Pekka Nykäsen mielestä ulosotto-kaaren 1 luvun 19 §:n mukainen asianmukaisuuden vaatimus on kuningasajatuksena erikoisperinnän toiminnassa. Rooteliperinnässä on huomattavasti vaikeampaa toteuttaa velallisten ja velkojien yhdenvertaista kohtelua suuren velallismassan vuoksi. Erikoisperintään siirretty velallinen ei nauti samanlaisia etuoikeuksia kuin rooteliperinnässä oleva velallinen, sillä erikoisperintä toimii nopeasti ja etupainotteisesti. Laajat selvittelyt pystytään tekemään rutiininomaisesti. Tavoitteena on kolmen kuukauden käsittelyaika, ellei siihen ole ylitsepääsemätöntä estettä. Nykänen toteaaakin, että niin velkojien kuin velallisen oikeusturva toteutuu.

5.6 Erikoisperinnän toimintatavat ja kohteet

Erikoisperinä on harmaan talouden torjuntaa, joka kohdistuu ulosoton ongelmavelallisiin. Tavoitteena on onnistunut perintä sellaisissa tapauksissa, joihin tavanomaiset käytävissä olevat perintäkeinot eivät tehoa. Erikoisperinnän työ on aikaa vievää ja vaatii paljon panostusta. Tutkittavana on laajoja asiakirja-aineistoja, pankkitiedusteluja/tilitietoja ja selvityksiä mahdollisesti jopa useiden vuosien ajalta. Erikoisperin-

nän velalliselle tehdään yleensä useita ulosotto selvityksiä ja lähes poikkeuksetta kuullaan myös sivullisia. Joissakin tapauksissa selvitysten tekeminen aloitetaan kuulemalla sivullista / sivullisia ennen velallista. (Nykänen 2012.)

Erikoisperinnän menettelytavoissa korostuu ”tutkinnallisuus”. Ulosottomenettelyssä erikoisperinnän arkipäivää on erilaisten omistusoikeus- ja muiden kiistojen ratkaiseminen. Tutkinnallisuus liittyy tosiasialliseen ajan ja resurssien käyttöön sekä hallintaan. Tietojen hankkimiseen ja ulosotto selvitysten tekemiseen erikoisperinnällä ei siis ole käytettävissään tuomioistuimen kaltaista todistajien kuulustelumenettelyä. (Linna 2001, 209.)

Erikoisperinnän toimeksiannossa täytyy tehdä syvempää selvitystyötä runsaasti. Aktiivinen selvitystyö kestää pidempään kuin normaali rooteliperinnässä, pelkästään jo tehtävien valitustenkin vuoksi. Ulosotto selvityksessä tehtävät kysymykset saattavat kohdistua tiettyyn kohteeseen ja erikoisperintä tekee aina lisäkysymyksiä. (Määttä henkilökohtainen tiedonanto 6.6.2013.) Velallisen siirrossa erikoisperintään pidetään ”kynnys matalana”. Rootelikihlakunnanulosottomiehille tarjotaan erilaisia näkökulmia siitä, miten ulosottovelallinen saadaan hoidettua mahdollisimman hyvin ja tehokkaasti. (Nykänen 2012.)

Erikoisperinnässä tehdään tarvittaessa nopeita kenttätoimenpiteitä, välittömiä toimenpiteitä, joissa asetetaan velallisen omaisuutta hukkaamiskieltoon tai haltuun otetaan velallisen hallussa oleva omaisuus (Reponen henkilökohtainen tiedonanto 13.6.2013). Omaisuuden etsimisessä on joskus käytetty apuna poliisin rahakoiraa (Nykänen 2013). Erikoisperintään siirtyy koko velalliskokonaisuus, käsittäen velallisen lisäksi häneen liittyviä yrityksiä ja velallisen lähipiiriä (Määttä henkilökohtainen tiedonanto 6.6.2013). Ylitarkastaja Jaana Määtän mukaan erikoisperintä ei odota valmista ”timanttia”. Edellytyksenä kuitenkin on, että velallista voidaan ehdottaa erikoisperintään sen jälkeen, kun kaikki normaaliperinnän ja vaativan perinnän toimet on tehty. Rajanveto vaativan ja erikoisperinnän välillä on usein ongelmallista. Erikoisperinnän tarkoituksena on periä ne eurot, jotka muuten saattaisivat jäädä perimättä.

5.7 Viranomaisyhteistyö ja sen merkitys

Viranomaisyhteistyö poliisin, verottajan, tullin ja rajavartiolaitoksen kanssa on todettu erikoisperinnässä tärkeäksi. Vaikka viranomaisten erilaiset roolit saattavat aiheuttaa ongelmia, ne muodostavat myös vahvuustekijöitä. Eri viranomaisten kautta saadaan usein vinkkiä, jonka he ovat saaneet omien tutkimustensa perusteella. (Määttä henkilökohtainen tiedonanto 6.6.2013.) Ulosotolla on tarjottavanaan laajat tiedonsaantioikeudet, pystyen siten kertomaan taannehtivastikin velallisen varallisuustilanteesta. Resurssien, osaamisen ja ammattitaidon yhdistämisellä, erilaisilla toimivaltuuksilla, valppaudella sekä kiinteällä viranomaisyhteistyöllä saadaan uudet toimintatavat asiakkaille. (Valtakunnanvoudinvirasto 2010.)

Pohjois-Savon ulosottoviraston erikoisperintätyhmän kihlakunnanulosottomiehet tapaavat säännöllisesti Itä-Suomen erikoisperintäalueella eri viranomaisia. Näiden tapaamisten myötä erikoisperintävelallisia on tullut lisää. Usein ne saattavat käsittää isojakin juttuja ja velalliskokonaisuuksia. Erikoisperinnässä tehdään rooteliperintää enemmän harvinaisempia toimenpiteitä. Ryhmässä on asiantuntemusta ja aikaa on käytettävissä muun muassa kirjanpitoaineiston tutkimiseen. Koska erikoisperintäryhmä hyödyntää viranomaisyhteistyökanavia, saadaan sitä kautta paljon tärkeää tietoa. (Määttä henkilökohtainen tiedonanto 6.6.2013.)

Viranomaisyhteistyön myötä usein huomataan yhteiset asiakkaat ja ulosoton hakijat/velkojat saattavat olla asianomistajina tutkittavassa rikoksessa. Ulosotto pystyy tarjoamaan rikostutkintaan yleiskatsauksen velallisen tilanteesta vuosien varrelta. Ulosottoviranomainen toimii tutkintasuunnittelussa asiantuntijana ja on esimerkiksi kotietsinnöissä mukana. Ulosottomenettelyssä saatetaan havaita sivullisen osuus velallisen rikokseen esimerkiksi rahanpesussa. (Salmela 2013.)

5.8 Erikoisperintävelallisen tunnusmerkit ja tunnistuskeinot

Erikoisperintään kuuluvan velallisen tunnusmerkit ovat hyvin samankaltaiset kuin vaativassa perinnässä. Lisäksi erikoisperintätapausten tunnusmerkkejä ovat keinote-

koiset järjestelyt, sivullishallinta, samastus sekä takaisinsaantikysymykset. (Määttä henkilökohtainen tiedonanto 6.6.2013.) Velallinen saattaa olla tuomittu jo aiemmin talousrikoksista. Yhteisyöviranomaiselta saattaa tulla pyyntö suorittaa erityisiä toimenpiteitä ja taustaselvitystä. Velallisen määräysvallassa saattaa olla useita yrityksiä, mahdollisesti aiempia konkurssseja. Velallisen toiminta on kattavaa ja ulottuu usean ulosottopiiriin alueelle, jopa ulkomaille. Tilanteet saattavat vaatia myös nopeita kenttätoimenpiteitä. (Nykänen henkilökohtainen tiedonanto 1.7.2013.)

Jaana Määttä mukaan tunnusmerkkejä on paljon. Velallisissa on lisäksi samoja piirteitä nähtävissä. Erikoisperintä tekee työtä sellaisen velallisen kanssa, joka ei itse nimellisesti omista omaisuutta. Omaisuuden omistaa joku muu, yleensä kuitenkin velallisen lähipiiriin kuuluva henkilö. Usein erikoisperinnässä ulosmittaukset kohdistetaan muodollisesti sivullisen nimissä olevaan velallisen omaisuuteen. Omaisuus on alunpitäenkin, ja hyvissä ajoin hankittu sivullisen nimiin. Velalliset tietävät, että tulevaisuudessa eräännty suuri saatava perintään, joten he osaavat varautua omaisuuden siirtoihin hyvissä ajoin.

Useat yrityskytökset ja konkurssit ovat erikoisperinnän velallisen tunnusmerkkejä. Velallista on vaikea saada tulemaan ulosottovirastoon ulosotoselvitykseen. Yrityksen kirjanpidon pitäminen on usein laiminlyöty tai se on puutteellista. Vähäiset kertymät ulosotossa ja veroilmoituksen tekemättä jättäminen viittaavat erikoisperintävelalliseen. Velallinen näyttää ulkoisesti köyhältä, eli kyseessä on järjestetty varattomuus. (Määttä henkilökohtainen tiedonanto 6.6.2013.)

Kihlakunnanulosottomies Timo Reponen kertoo tunnistavansa erikoisperintää vaativasta velallisesta edellä mainittujen lisäksi seuraavia piirteitä: Ulosottoperintään tulee iso velka sellaiselle velalliselle, joka ei ennestään ole ulosoton asiakas. Nähtävissä on, että velallisella on alkanut selkeä velkaantuminen. Velalliselle saattaa lyhyellä ajanjaksolla tulla paljon velkaa ulosottoperintään. Velallisen tekemään talousrikokseen viittaa rikosperusteinen vahingonkorvaussaatava, jossa velkojana on verottaja tai konkurssipesä ja velallinen on tuomittu vankeusrangaistukseen. Tällöin velallisen tarkoituksena saattaa olla omaisuutensa hävittäminen, välttääkseen näin korvausten maksun.

Velallisella saattaa olla pitkä ulosottohistoria ja mahdollisesti suuri velkamassa. Yleensä velat ovat peräisin entisestä yritystoiminnasta, ulosotossa on havaittu väärinkäytöksiä ja ulosotto selvityksessä ilmenee ristiriitoja. Hän on maksuhaluton tai sitten jopa liiankin yhteistyökykyinen/-haluinen viranomaisen kanssa asioidessaan. Velallinen on ennen velkaantumista suorittanut omaisuutensa siirtoja lähipiirinsä sisällä. (Reponen henkilökohtainen tiedonanto 13.6.2013.)

Reposen mukaan velallisen kanssa tehdyn maksusuunnitelman toimimattomuus saattaa olla merkki velallisen keinotekoisista järjestelyistä. Sopimalla ulosottoviranomaisen kanssa maksusuunnitelmasta, jota hän ei ole noudattanut, on hän saanut tarpeetonta maksuaikaa omaisuutensa järjestelyyn. Muita tunnusmerkkejä ovat palkatta työskentely lähipiirissä, suojaisuuden suuruinen palkka tai palkka maksetaan kilometrikorvauksina. Velallinen toimii bulvaanina, eli hän vaikuttaa todelliselta toimijalta menestyvässä yrityksessä, mutta velallisen nimissä olevalle tilille ei kuitenkaan tule rahaa.

Reposen mukaan ulosotto selvityksessä pyritään salaamaan sellainen omaisuus, jota ei löydy rekistereistä, mutta jopa rekistereistä löytyvää omaisuutta yritetään usein salata. Rootelikihlakunnanulosottomiehen olisikin erittäin tärkeää kysyä ulosotto selvityksessä tarkkaan velallisen tekemistä oikeustoimista. Ulosotto selvitykseen kannattaa valmistautua huolella laatimalla oikeanlaisia kysymyksiä etukäteen. Salatut asiat tulevat osittain jälkitarkastelussa selville. Onkin tärkeää, että asiat tarkastetaan jälkikäteen huolellisesti asianosaisilta, eri viranomaisilta sekä ulosoton käytettävissä olevista rekistereistä. Ulosotto selvityksen jälkeen on hyvä tehdä jälkivahvistus velallisen kertomukselle tarkistamalla velallisen kertomuksen taustat eri rekistereistä sekä mahdollisesti sivullisten kuulemisena.

Tilanteen kartoittamisessa velallisen historiatietojen kysyminen olisi myös tärkeää. Häntä voisi esimerkiksi pyytää kertomaan, mihin yhtiön varallisuus on käytetty, kun yhtiö on lopettanut toimintansa. Yrityserinnässä olisi kiinnitettävä huomiota osakeyhtiön osalta osingon jakoon. Osingonjaolla saadaan osakeyhtiö maksukyvyttömäksi, tätä on kuitenkin rootelikihlakunnanulosottomiehen vaikea selvittää. Velallinen saa valitettavan laajat toimimismahdollisuudet jos yhtiö on eri veropiirissä kuin verovelvollinen velallinen. (Reponen henkilökohtainen tiedonanto 13.6.2013.)

Reposen mukaan eräitä keinotekoisien järjestelyjen ulkoisia tunnusmerkkejä ovat tilanteet joissa velallinen toimii kuin omistaja, hän saa etua järjestelystä, järjestelyjen rahoitus on velalliselta, hänellä on tilintekovelvollisuus, oikeus ohjeiden antamiseen, oikeus tuottoon. Näiden lisäksi tilanteen lopullisuus on yksi tunnusmerkeistä. Ulosottomiehen ”vainu” herää asiakirja-aineistosta, jotka tehdään kuulemisina, varsinkin sivullisten kuulemisina. Esimerkkinä hän kertoo autoliikkeestä, joka on pojan nimissä. Sivullisselvityksessä poika kertoo isänsä, joka on ulosottovelallinen, tekemän päätökset.

Kihlakunnanulosottomies Eija Huovisen epäily velallisen tekemistä keinotekoisista järjestelyistä herää velallisen kertoessa työskentelevänsä omassa, tai perheenjäsenensä yrityksessä palkatta tai pienemmällä palkalla kuin mitä vastaavasta työstä pääsääntöisesti paikkakunnalla maksetaan. Tilitietojen mukaan hän saattaa nostaa vain pientä palkkaa tai hänellä ei ole omaa rahaliikennettä lainkaan. Palkan ulosmittauksessa maksukielto palautuu esteellä, ettei velallinen nosta palkkaa. Velallisen elintaso kuitenkin viittaa siihen, että rahaa täytyy olla enemmän käytössä. Ulosoton keinona on tuolloin fiktiivisen palkan määrääminen.

Epäsuhtaan elintasossa viittaa usein: hieno talo, auto ja vene, jotka omistaakin velallisen puoliso tai lapset. Huovinen kertoo valmistautuvansa ulosottoselvitykseen huolella. Erityisen tärkeää on selvittää taustatietoja velallisen toiminnasta, kuten tilisiirrot, läheisten omistuksessa oleva omaisuus sekä milloin omistuksen siirrot ovat tapahtuneet. Mikäli velallisen tilitietojen mukaan tilille tulee rahaa, mutta saman tien rahat siirtyvätkin toiselle tilille, on tuolloin selvittävä miksi rahat on siirretty, onko oikeasti maksettu jotakin, ja jos on, niin mitä on maksettu. (Huovinen henkilökohtainen tiedonanto 28.6.2013.)

Velallisen on kyettävä luotettavasti selvittämään toimeentulonsa sekä miten esimerkiksi ison talon ylläpitokustannukset kustannetaan. Mikäli velallinen ilmoittaa olevansa esimerkiksi Kelan maksamalla työmarkkinatuella, on häneltä saatava tarkka selvitys tuloista ja menoista. Pelkästään elinkustannusten selvitys ei ole riittävää. Velallisen on kyettävä selvittämään, miten esimerkiksi kiinteistövero, jäte-, vesi-, vakuutusmaksut pystytään elantomenojen lisäksi maksamaan. Mikäli velallinen ilmoittaa, ettei omista autoa, on häneltä kyseltävä tarkkaan esimerkiksi, kenen autolla

hän liikkuu? Onko auto aina velallisen käytössä? Kuka maksaa auton kulut? Kuka on rahoittanut auton ostettaessa? Velallisen rekisterikyselyt voi tehdä vaikka päivittäin, mikäli halutaan seurata velallisen tililiikennettä. Tarvittaessa voidaan pyytää pankista tarkemmat selvitykset tilitapahtumista. (Huovinen henkilökohtainen tiedonanto 28.6.2013.)

Huovinen kokee yritysperinnän vaikeaksi ja aikavieväksi. Sitä olisi kuitenkin myös rooteliperinnässä pyrittävä hoitamaan. Usein yritysperintään liittyvät asiat ovat hyvin vaikeaselkoisia, sillä taustalla saattaa olla useita yrityksiä, jotka ajautuvat vuorotellen konkurssiin.

5.9 Erikoisperinnän tarjoama konsultointiapu

Erikoisperinnän kihlakunnanulosottomiehet tai ylitarkastaja tarjoavat konsultointiapua rootelikihlakunnanulosottomiehelle. Konsultointiapu on kihlakunnanulosottomiehen keino saada apua. Erikoisperinnän kihlakunnanulosottomiehet tai ylitarkastaja voivat olla kihlakunnanulosottomiehen mukana laatimassa kysymyksiä ulosottoselvitykseen mikäli velallisen tilanteen selvittäminen sitä vaatii. He voivat olla myös läsnä velallisille tehtävissä ulosottoselvityksissä. (Määttä henkilökohtainen tiedonanto 6.6.2013.)

Ylitarkastaja Jaana Määtän mukaan konsultointi käsittää erilaisten asiakirjojen, kuten velvoitteidenhoitoselvitysten, kirjanpitoaineiston ja tilinpäätösten tulkintaa. Rootelikihlakunnanulosottomiehen toivottaisiinkin suhtautuvan erikoisperinnän työhön ja sen tarjoamaan avustamiseen mahdollisuutena. Pohjois-Savon ulosottoviraston erikoisperintäryhmä toimii Itä-Suomen alueella, joten konsultointia markkinoidaan rootelikihlakunnanulosottomiehille koko tälle alueelle.

5.10 Milloin velallinen siirretään erikoisperintään?

Jaana Määtän mukaan rootelikihlakunnanulosottomies tuntee ja tietää velallisensa hyvin. Ammattitaitoinen kihlakunnanulosottomies huomaa, jos velallisen toiminnassa on sellaisia piirteitä, jotka voisivat kuulua erikoisperinnän piiriin. Erikoisperinnän ylitarkastaja seuraa kuukausittain suurisaldoisia (velkamäärä yli 10000,00 €) velallisia, mutta pääpaino on rootelikihlakunnanulosottomiehen ja rootelikihlakunnanvoudin aktiivisuudessa. Oman vastuukihlakunnanvoudin asiantuntemusta kannattaa hyödyntää, sillä hän osaa useammalta kantilta miettiä velallisen tilannetta ja avustaa tarvittaessa.

Jaana Määttä kehottaa tekemään seuralähetteen, mikäli herää pienikin epäily erikoisperinnän tarpeesta. Jos kihlakunnanulosottomies kokee velallisen tilanteen selvittämisen raskaana ja monimutkaisena prosessina, sitä kannattaa tarjota erikoisperintään (Reponen henkilökohtainen tiedonanto 13.6.2013). Seuralähetteessä on hyvä olla perustiedot velallisesta, velallisen lähipiiristä sekä yhtiöistä, joihin velallisella saattaa olla varallisuuskytkentöjä. Lähetteessä tulisi lisäksi olla tietoja velallisen harjoittamasta yritystoiminnasta ja mahdollisista konkurseista. Velallisen ulosottohistoria, sekä epäily omaisuuden epäsuhdasta velallisen käytettävissä oleviin tuloihin nähden, on hyvä kertoa. Dokumentoimaton perimätieto saattaa olla ensiarvoisen tärkeää ja siksi se on hyvä tuoda seuralähetteessä ilmi. Seuralähetteessä olisi myös tärkeää tuoda ilmi kihlakunnanulosottomiehen ajatus siitä, miksi hänen mielestään velallinen kuuluisi erikoisperintään. (Määttä henkilökohtainen tiedonanto 6.6.2013.)

Ennen seuralähetteen tekemistä on kuitenkin hyvä tilata velvoitteidenhoitoselvitys. Erikoisperintäosasto on koonnut lisäksi tiedusteluista esimerkkiluettelon, jota voi tapauskohtaisesti hyödyntää joko kokonaan tai osittain. Rootelikihlakunnanvoudin oikeutena on, että erikoisperinnän on otettava seulaan voudin ilmoittama velallinen. Rootelikihlakunnanulosottomies pysyy vastuukihlakunnanulosottomiehenä konsultoinnin ja seulan ajan. (Määttä henkilökohtainen tiedonanto 6.6.2013.)

Kun erikoisperinnän tekemä selvitystyö on tehty ja velalliselle esimerkiksi määrätty fiktiivinen palkka, velallinen voi siirtyä takaisin rooteliperintään. Siirtoa ei tehdä

pelkästään esteen tekemistä varten, vaan erikoisperintä huolehtii esteen tekemisestä. Erikoisperinnän rootelikihlakunnanulosottomiehelle laatima selvitysraportti sisältää tehdyt selvitykset ja toimenpiteet, niistä saadut havainnot ja toimenpide ehdotukset. (Määttä henkilökohtainen tiedonanto 6.6.2013.)

5.11 Valintakriteerit erikoisperintään

Velallisen siirto tapahtuu sisäisesti ilman Valtakunnanvoudinvirastoa. Painopiste on tuoreissa asioissa ja ratkaisuun vaikuttaa ”jutun” sisältö, sekä erikoisperinnän sen hetkiset käytettävissä olevat resurssit. Erikoisperintä toimii läpivirtaus-periaatteella ja asian/velallisen selvitystyö alkaa välittömästi. Pääsääntöisesti erikoisperintään otettavat tapaukset ovat vaativaa perintää monimutkaisempia tapauksia, sellaisia, joissa on mahdollisia takaisinsaantitapauksia, keinotekoisia järjestelyjä. Pelkkä fiktiivisen palkan määrääminen ei riitä kriteeriksi. (Määttä henkilökohtainen tiedonanto 6.6.2013.)

Ulosoton ”maalit” muodostuvat velallisen ulkoisista tunnusmerkeistä, kuten että, velallinen asuu omakotitalossa, tuloina kuitenkin vain kelan työmarkkinatukea vastaavat tulot. Velallinen asuu maaseudulla, hoitaa kaikki ”juoksevat” asiansa, muttei omista autoa. Velallinen kertoo olevansa työtön, muttei pyydettyä ehti kuitenkaan tulemaan virastolle ulosottoselvitykseen. Edellä mainituissa seikoissa on selvä ristiriita/epäsuhta johon täytyisi kiinnittää huomiota. Yksinkertaisesti ”palikat eivät sovi yhteen”. (Nykänen 2013.)

6 ULOSOTON TEHOSTAMISKEINOT

Hallituksen esityksessä HE 275/1998 on kiinnitetty huomiota siihen, että uudet säännökset koskien keinotekoisten järjestelyjen sivuuttamista saattavat jossain määrin lisätä ulosottoimen erikoisperinnän työmäärää. Koska säännökset antavat aikaisempaa selkeämmän lainsäädännöllisen tuen ulosoton puuttua erilaisiin keinotekoihin järjestelyihin, se lisää vaikeasti selvitettävien ja voimavaroja vaativien ulosottoasioiden lukumäärää sekä ulosottovalitusten ja täytäntöönpanoriitojen määrää. Esityksessä arvioidaan, että tehostamiskeinot saattavat osaltaan johtaa siihen, että epäasianmukaisia ulosoton välttelykeinoja käyttäneet velalliset siirtyvät uusiin järjestelyihin, harmaan talouden pariin taikka syyllistyvät rikolliseen menettelyyn.

Ulosottokaaren säännösten tarkoituksena on pyrkiä estämään ulosoton kiertäminen, kikkailu ja keinottelu. Ulosottokaaresta löytyykin kiertämis-, ja takaisinsaantisäännökset joiden avulla velallisen mahdolliset toimet, jotka loukkaavat velkojaa, pyritään saattamaan vaikutuksettomaksi velkojaan nähden. (Linna 2008, 209). Keinotekoisen järjestelyn sivuuttaminen ei ole ensisijainen keino. Ensisijaisesti on selvitettävä velallisen palkan tai muun toistuvaistulon ulosmittaus josta mahdollisesti kohtuullisessa ajassa tulisi täysi kertymä saatavalle (Linna 2008, 212). Ulosottomiehellä on käytettävissään sivullisomistajaan ulottuvia keinoja, jos oikeustoimi katsotaan vae-oikeustoimeksi (Linna ym. 2008,619).

6.1 Samastaminen

Samastuksessa luovuttaja ja luovutuksensaaja käsitellään samana taloudellisena yksikkönä ja vastuutahona. Kun velallinen samastetaan yhtiöön, perusteena samastukselle käytetään muun muassa seuraavia kriteereitä: yhtiöllä ei ole itsenäistä liiketaloudellista tarkoitusta eikä hallintoa tai hallinto on selvästi aliresursoitu. Yhtiömuotoa on käytetty väärin tai yhtiö on luotu bulvaaniksi erehdyttämään todellinen omistus. Velkojia kohtaan on menetelty sopimattomasti ja velallisen tarkoituksena ulosoton välttely. Samastuspäätöstä tehdessä joudutaan arvioimaan muun muassa velal-

lisen omistusjärjestelyjen objektiivisuutta, etuja, ammattitaitoa sekä hänen käyttämänsä ulkopuolista konsulttiapua. (Linna 2004.)

Erikoisperintävouti Nykäsen mukaan samastaminen on viimekätinen, kova ase. Samastuspäätös on yksi erikoisperinnän perustyökalu, jota harkitaan usein, mutta siihen päädytään kuitenkin hyvin harvoin. Samastamispäätös tehdään yhteistyössä velkojan kanssa.

6.2 Sivullisen hallussa olevan omaisuuden ulosmittaus

Ulosottokaaren 4 luvun 14 §:n mukaan väite siitä, että omaisuus kuuluu sivulliselle, ei estä omaisuuden ulosmittausta, mikäli havaitaan järjestelyn tehdyn haittaamaan ulosottoa velkojien vahingoksi. Ulosmittausta ei kuitenkaan saa toimittaa, mikäli sivullinen pystyy osoittamaan ulosmittauksen loukkaavan hänen todellista oikeuttaan. Vaikka sivullisen omistuksen keinotekoisuus olisikin selvää, kyseistä omaisuutta ei kuitenkaan saa ulosmitata velallisen omaisuutena, jos velallisen omissa nimissä on riittävästi omaisuutta. Ulosottokaaren 4:14:n soveltamista ei ole siis syytä käyttää sanktiona, vaan se on viimesijainen keino saada suoritus velkojan saatavalle. (Lindfors 2008, 336.)

6.3 Takaisinsaanti

Ulosottokaaren 3 luvun 84 §:n mukaan takaisinsaannilla ulosotossa tarkoitetaan omaisuuden peräytymistä ulosottihakijan saatavan suoritukseksi. Ulosmittaustakaisinsaannissa ulosottoa hakeneella velkojalla on mahdollisuus saada velallisen tekemä pätevä ja sitova oikeustoimi peräytymään. (Lindfors 2008, 320.) Peräytyksen kohteena voi olla luovutettu omaisuus tai korvaus luovutetun omaisuuden arvosta, mikäli omaisuutta ei ole enää tallessa. Luovutetun omaisuuden arvon alentuminen, kuten kuluminen ja vahingoittuminen tai omaisuudesta saatu tuotto sekä mahdollinen korko peräytyy niin ikään. Perusteet takaisinsaannille ovat samat kuin konkurssissa

ja ne jaotellaan yleisiin ja erityisiin takaisinsaantiperusteisiin. (Linna 2008, 216.) Molempia takaisinsaantiperusteita voidaan soveltaa rinnakkain ja ratkaisevaa peräytymisen kannalta on määräpäivä, josta lasketaan takaisinsaantiajat (Linna 2008, 218).

Ulosottotakaisinsaannissa sovelletaan TakSL 1 luvussa 3 §:ssä säädettyä määritelmää läheisistä, joiksi luetaan velallisen lähisukulaiset tai muuten erityisen läheiset henkilöt. Läheisiksi luetaan lisäksi henkilöt, joilla on yhteys elinkeinonharjoittajana toimivaan velalliseen joko osakkuuden tai muun johtavan aseman perusteella ja heillä on olennainen johtava asema velallisen elinkeinotoiminnassa. (Linna, 2008, 219.) Ulosottovelallisen maksukyvyttömyyden ja ylivelkaisuuden osalta sovelletaan TakSL 1 luvun 4 §:n säännöksiä.

KKO 2001:92

Maksukyvytön ja ylivelkainen A oli avopuolionsa B:n kanteesta myöntämisesä perusteella veloitettu suorittamaan heidän alaikäisille lapsilleen elatusapua niin suuri määrä, ettei elatusaputuomion täytäntöönpanon jälkeen ulosotossa kertynyt täytäntöönpanoa myös hakenelle muulle velkojalle suoritusta.

Lapset asuivat pysyvästi A:n ja B:n yhteisessä taloudessa eikä A ollut laiminlyönyt huolehtia heidän elatuksestaan. Elatusavut ylittivät selvästi sen määrän, mitä lasten tarpeet ja A:n maksukyky huomioon ottaen oli pidettävä riittävänä elatuksena. Kysymys oli sellaisesta järjestelystä, jolla oli sopimattomasti siirretty omaisuutta pois velkojien ulottuvilta, ja se peräytettiin osaksi ulosottolain 3 luvun 35 §:n nojalla.

Pankki nostamassaan kanteessa vaati elatusapujen peräyttämistä ulosottolain 3 luvun 35 §:n nojalla, siltä osin kuin elatusavun määrä ylittää 1 600 markkaa lasta kohden kuukaudessa. Pankki vaati, että lapset veloitetaan palauttamaan ylimenevä osuus 1 400 markkaa kuukaudessa 18.3.1997 lukien. Lapsia määrättiin edustamaan uskottu mies oikeudenkäynnissä.

Käräjäoikeus totesi, pankin peräytettäväksi vaatimien elatusapujen olevan asianosaisen olosuhteet huomioon ottaen poikkeuksellisen suuria. Käräjäoikeus katsoi, ettei

velkainen ja vähävarainen perhe voi käyttää perheen elatukseen ja kulutukseen yhtä paljon varoja kuin velaton ja varakas perhe.

Käräjäoikeus katsoi B:n takaisinsaantilain 5 §:n edellyttämällä tavalla tienneen sopimattomista menettelyistä. Elatusaputuomion hakeminen oli tehty sellaisissa olosuhteissa, joissa takaisinsaanti konkurssipesään olisi ollut takaisinsaantilain 5 §:n nojalla mahdollinen, mikäli ulosmittauksen sijasta olisi haettu konkurssia. Käräjäoikeus vahvisti elatusavun maksuvelvollisuuden määrän 1600 markaksi, sekä velvoitti lapset palauttamaan jo suoritetuista elatusavuista 1600 markkaa ylittävältä osalta takautuvasti.

Alaikäiset lapset valittivat hovioikeuteen. Hovioikeus katsoi vilpittömän mielen olevan ratkaisevassa roolissa harkittaessa täytyvätkö takaisinsaannin edellytykset. Hovioikeuden päätöksen perusteluissa katsottiin, että asiassa oli otettava huomioon se seikka, ettei elatusapua maksettu lasten tileille. Varat säilyivät edelleen vanhempien määräysvallassa ja ne käytettiin kokonaan perheen elantokustannuksiin. Tämän vuoksi hovioikeus muutti käräjäoikeuden tuomiota siten, että palautusvelvollisuus määrättiin käräjäoikeuden päätöksestä lukien.

Alaikäisille lapsille myönnettiin valituslupa korkeimpaan oikeuteen, jossa he vaativat kanteen hylkäämistä. Kyseissä tapauksessa lapset asuivat pysyvästi A:n ja B:n yhteisessä taloudessa, eikä A ollut laiminlyönyt huolehtia heidän elatuksestaan. A myönsikin tuomittujen elatusapujen ylittävän sen määrän, mitä lasten tarpeet ja A:n maksukyky huomioon ottaen oli pidettävä riittävänä elatuksena. Korkein oikeus katsoi, olevan ilmeistä, että elatusapujärjestelyllä on haluttu paitsi turvata lasten elatusta myös siirtää A:n palkkatulo pois velkojen ulottuville.

Alaikäisten lasten laillisena edustajana on toiminut B. Hänen tietoisuutensa elatusaputuomion vaikutuksista, on ratkaiseva takaisinsaannin edellytyksiä harkittaessa. B:n katsottiin tienneen A:n maksukyvyttömyydestä ja ylivelkaisuudesta. Hänen on täytynyt ymmärtää elatusaputuomion täytäntöönpanon johtavan siihen, ettei elatusapujen määrää vastaavaa osuutta A:n palkasta voida käyttää muiden velkojen maksamiseen.

Korkein oikeus katsoi, että järjestelyllä on takaisinsaantilain 5 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla sopimattomasti siirretty varoja pois velkojien ulottuvilta. Järjestely koskee elatusapusuorituksia siltä osin kuin ne ylittävät 1 600 markkaa lasta kohden kuukaudessa. Ulosotossa kertyneet elatusapusuoritukset ovat kuitenkin jääneet B:n haltuun, eikä hän ole asiassa vastaajana. Lapsille C:lle ja D:lle, joita vastaan peräyttämiskannetta on ajettu, ei ole kertynyt järjestelyn johdosta omaisuutta, joka voitaisiin palauttaa. Sen vuoksi Korkein oikeus katsoi, ettei ole perusteita velvoittaa C:tä ja D:tä palauttamaan ulosottomiehelle heille jo suoritettuja elatusapuja vapauttaen heidät elatusapujen palautusvelvollisuudesta.

6.3.1 Yleinen takaisinsaantiperuste

Yleinen takaisinsaantiperuste tulee kyseeseen tapauksissa, joissa velallisen katsotaan menettelleen sopimattomasti velkojiaan kohtaan. Sopimattomaksi menettelyksi katsotaan sellaiset tilanteet, joissa velallinen on mahdollisesti suosinut yhtä velkojaa toisen kustannuksella. Hän on saattanut siirtää omaisuuttaan velkojien ulottumattomiin tai velkaantunut lisää, vahingoittaen näen velkojien maksunsaantia. Yleinen takaisinsaantiperuste on subjektiivinen takaisinsaantiperuste, sillä se edellyttää sivullisen vilpillistä mieltä koskien velallisen maksukykyä. Oikeustoimi, joka on tehty aiemmin kuin viisi vuotta ennen määräpäivää, peräytyy yleisen takaisinsaantiperusteen säännösten perusteella, jos osapuolet ovat läheisiä keskenään. (Linna 2008, 217–218.)

6.3.2 Erityinen takaisinsaantiperuste

Erityinen takaisinsaantiperuste on niin sanottu objektiivinen takaisinsaantiperuste, sillä sivullisen vilpillisellä tai vilpittömällä mielellä ei ole merkitystä. Erityisiä takaisinsaantiperusteita ovat; lahjoitus, kohtuuton palkka, palkkio tai muu etuus, oikeudesta luopuminen osituksessa, velan maksaminen poikkeavin maksujärjestelyin, - tai välinein, velka maksettu ennenaikaisesti tai huomattavan suurella summalla. Lisäksi

perusteena voi olla pantin antaminen vakuudeksi velasta, jonka vakuudesta ei ole sovittu. (Linna 2008, 218.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

Tässä opinnäytetyössä kuvattiin ulosoton erikoisperintää, keinotekoisia järjestelyjä ja ulosoton käytettävissä olevia tehostamiskeinoja. Ulosottomenettelyn yleiskuvan saamiseksi oli kuitenkin tärkeää kertoa myös itse perintäprosessista, joka sisältää erikoisperinnän lisäksi normaalin ja vaativan perinnän. Kirjoittamista ja asioiden havainnollistamista vaikeutti se, kun asiaa yritti pohtia ja kirjoittaa sellaisen lukijan kannalta, jolla ei ole aikaisempaa tietämystä aiheesta. Työni sisältää ulosotossa käytettäviä käsitteitä ja menetelmiä, joista asiaan perehtymättömän henkilön on vaikea saada käsitystä. Olisin halunnutkin esittää haastatteluissa esiin tulleita käytännön esimerkkejä selventämään lukijalle erilaisia ulosotontapauksia.

Opinnäytetyöni yhtenä ongelmana oli selvittää, mitä on erikoisperintä ja miten se eroaa vaativasta perinnästä. Vaativan ja erikoisperinnän välinen rajanveto on vaikeaa. Erikoisperintävelallinen vaatii kuitenkin enemmän aikaa, pitkäjänteistä tutkimista sekä erityistä asiantuntemusta kuin vaativan perinnän velallinen. Erikoisperintävelallisen tunnusmerkit ovat hyvin samankaltaiset kuin vaativassa perinnässäkin. Eroina kuitenkin ovat velallisen tekemät keinotekoiset järjestelyt, sivullishallinta, samastus ja takaisinsaannit. Erikoisperinnässä törmätään usein omaisuusjärjestelyihin, jotka ovat usein pitkän ajan kuluessa rakennettuja ja näkymättömissä harmaan talouden alueella. Työn tavoitteena oli koota keskeisiä erikoisperintävelallisen tunnusmerkkejä sekä tunnistuskeinoja, kuten myös ulosottoviranomaisen käytettävissä olevia tehostamiskeinoja. Haastattelujen avulla sain asiantuntijoiden omakohtaisia näkemyksiä tunnusmerkeistä ja tunnistamiskeinoista.

Viranomaisyhteistyö on koettu hyvin tärkeäksi. Resurssien yhdistämisellä, kiinteällä viranomaisyhteistyöllä sekä ulosoton tehostamiskeinoilla on saatu hyviä tuloksia aikaiseksi. Erikoisperinnän konsultointiapua toivotaan kihlakunnanulosottomiesten käyttävän. Konsultointiapu käsittää avustamista erilaisten asiakirjojen tulkinnassa ja ulosottoselvityksissä.

Työni saavutti mielestäni asetetut tavoitteet melko hyvin, mutta aukotonta opasta kihlakunnanulosottomiehellä työstä ei kuitenkaan tullut. Toivon, että opinnäytetyötä-

ni olisi kuitenkin apuna erikoisperintävelallisen tunnistamisessa ja sitä voitaisiin hyödyntää myös perehdytyksessä. Aiheesta olisin saanut huomattavasti mielenkiintoisemman, mikäli olisin voinut hyödyntää kaiken hankkimani ja saamani aineiston käytön. Salassapidon vuoksi muun muassa haastateltavien kertomukset erilaisista ulosoton keinottelijoista ja keinoista sekä liitteet erikoisperinnän käyttämisestä tiedustelupaketeista jouduin jättämään työstä pois.

8 TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ

Voidaan sanoa, että niin sanottuja vaikeita ulosottoasioita hoitavalla erikoisperinnällä on merkittävä asema ulosoton toiminnassa. Erikoisperintä on koettu kehityskelpoiseksi ja muuntautumiskykyiseksi ulosoton työkaluksi. Sen toiminta on ollut tuloksellista ja tarpeellista harmaan talouden torjunnassa ja talousrikollisuuden estämisessä. Ulosoton tuloksellisuuden varmistamiseksi koko maata kattavan erikoisperintäorganisaation tulisi jatkaa toimintaansa myös syksyn 2014 jälkeen. Toiminnan selkeyden kannalta olisi hyvä, että tulevaisuudessakin erikoisperintävirkamiesten virkapaikka olisi alueen keskuspaikka, näin pystyttäisiin varmistamaan joustava tiedonkulku ja yhteistyö. Virkamiesten nimittäminen vakituiseksi virkamieheksi sekä motivoiva palkkaus auttaisi sitoutumista erikoisperintätehtävän hoitoon.

1.6.2013 voimaan tullut laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi on lisännyt ennestään poliisin ja ulosoton välistä viranomaisyhteistyötä. Poliisiviranomainen on hoitanut väliaikaisen takavarikon ja koordinoinut ulosottoviranomaista haltuunotossa. Tämän lisäksi 1.1.2014 tulee voimaan uusi pakkokeinolaki, jonka suurin muutos ulosoton näkökulmasta katsottuna, on väliaikaisen vakuustakavarikon täytäntöönpanon siirtyminen ulosottomiehen tehtäväksi.

Erikoisperinnän vuodelle 2014 asettamassa tulostavoitteessa pyritään ylläpitämään tehokasta velkojen maksamisen välttelyyn liittyvien väärinkäytöstapausten käsittelyä ja ennaltaehkäisyä. Tavoitteena on lisäksi viranomaisyhteistyön kehittäminen talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunnassa.

Suomalaisen työmarkkinat tarvitsevat ulkomaista työvoimaa. Näin ollen kansainvälistyminen tuo tullessaan lisää harmaan talouden harjoittajia. Kansainvälinen taantuma aiheuttaa kilpailun kiristymistä lisäten näin painetta epärehellisiin kilpailukeinoihin. Tulevaisuudessa on nähtävissä konkurssien, konkurssirikosten sekä verojen ja tullimaksujen määrän lisääntyvän. Järjestäytyneet rikollisuus käyttää hyväkseen laillista liiketoimintaa joten sen myötä viranomaisten kansainvälisen yhteistyön tarve kasvaa merkittävästi. Velallisen omaisuuden selvittäminen ulkomailta on hankalaa ja sen ulosmittaus vielä hankalampaa. Lisäksi kansainvälinen kehittämätön yhteistyö

vaikeuttaa oikeussuojaa, jossa ulosottoprosessin molemmille osapuolille pyrittäisiin takaamaan yhdenvertaiset edut ja oikeudet ulosottomenettelyssä.

Kansainvälistymisen lisäksi, työtä tehdessäni heräsi mielenkiinto rahanpesuun sekä veroparatiiseihin. Olisi kiinnostavaa tutkia, miten kansainvälistymisen myötä ne tulevat yleistymään. Tällä hetkellä rahanpesurikos Suomessa lienee harvinainen, myöskään veroparatiisien laajuudesta ei Suomessa tiedetä. Tarkkoja tietoja ei varmuudella voi saada, mutta kyseisten ongelmien mittaluokat, laajuudet ja painopisteet on mielestäni mahdollista selvittää. Edellisestä tutkimuksesta on kulunut jo 15 vuotta. Euroopan Unioni ja yhteisvaluutta on mahdollistanut uusia porsaanreikiä veronkiertäjille ja veroparatiisitoimijoille.

LÄHTEET

Alvesalo-Kuusi, A. 2012 Talousrikollisuus ja sen kontrolli Suomessa. Turku: Painosalama Oy.

Erikoisperinnän kehittämistyöryhmän muistio 15.6.2006.

Erikoisperinnän laajentamista valmistelleen työryhmän loppuraportti. Julkaisu 2010:2. Viitattu 30.7.2013.

http://www.valtakunnanvoudinvirasto.fi/material/attachments/vvv2/sisallonsiirto/65FTaxWCU/Erikoisperinnan_loppuraportti.pdf.

ERP-tiimikokouksen muistio 16.8.2011. Pohjois-Savon ulosottovirasto. Itä-Suomi.

Erikoisperinnän toimintakertomus 10.2.2012. Itä-Suomen alueen erikoisperinnän toimintakertomus 1.1.2011 – 31.12.2011.

Erikoisperinnän toimintakertomus 14.2.2013. Itä-Suomen alueen erikoisperinnän toimintakertomus 1.1.2012 – 31.12.2012.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta. HE 275/1998 vp. Viitattu 1.8.2013. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1998/19980275#id1924194>.

Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden rikoslain talousrikossäännösten ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi. HE 53/2002. Viitattu 30.7.2013. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2002/20020053#id1922834>.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Huovinen, E. 2013. Kihlakunnan ulosottomies. Pohjois-Savon ulosottovirasto. Varkaus. Yksilöhaastattelu 28.6.2013. Haastattelijana Sari Pursiainen. Muistiinpanot haastattelijan hallussa.

Katajisto, P. 2011. Vaativa perintä. Luento valtakunnanvoudinviraston ulosottokurssi kihlakunnanulosottomiehille.

Korkein oikeus 2000:39. Viitattu 1.9.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2000/20000039>.

Korkein oikeus 2001:92. Viitattu 18.9.2013.

<http://www.edilex.fi/kko/ennakkoratkaisut/20010092>.

Korkein oikeus 2005:97. Viitattu 1.9.2013. <http://www.kko.fi/32801.htm>.

Korkein oikeus 2005:98. Viitattu 1.9.2013. <http://www.kko.fi/32803.htm>.

Korkein oikeus 2007:24. Viitattu 1.9.2013.

[http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2007/20070024?search % 5Btype % 5D=pika & search % 5Bpika % 5D=2007 % 3A24#id1897805](http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2007/20070024?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=2007%3A24#id1897805)

Koulu, R. & Lindfors, H. 2009. Ulosotto-oikeus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lahti, R. & Koponen, P. 2004. Uudistuva talousrikosoikeus. Saarijärvi.

Lindfors, H. 2008. Sivullisen asema ulosotossa – erityisesti omistusolettaman ja keinotekoisien järjestelyjen näkökulmasta. Helsinki: Edita Prima Oy.

Linna, T. 2001. Ulosoton erikoisperintä. Teoksessa: Velka, vakuus ja prosessi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Linna, T. 2004. Keinotekoiset järjestelyt osana oikeusjärjestystä sekä oikeusturvan takeet. Samastaminen ulosotossa 14.10.2004.

Linna, T. & Leppänen, T. 2007. Ulosmittaus ja myynti. Helsinki: Talentum.

Linna, T. 2008. Ulosottokaaren pääkohdat. Helsinki: Talentum.

Myllymäki, J. 2010. Keinotekoiset varallisuusjärjestelyt ja velallisen rikokset. Pro Gradu-tutkielma. Turun yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta.

Määttä, J. 2013. Ylitarkastaja. Pohjois-Savon ulosottovirasto. Kuopio. Yksilöhaastattelu 6.6.2013. Haastattelijana Sari Pursiainen. Muistiinpanot haastattelijan hallussa.

Niemi H. & Lehti M. 2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 71. Eräiden talousrikosten rangaistuskäytäntö. Helsinki.

Nokkonen, P. 2013. Rahanpesurikosten tunnusmerkit, tunnistaminen ja esitutkinta. Luento poliisiammattikorkeakoulun rahanpesurikosten ja rikoshyödyn jäljityksen koulutuspäivillä 3.–5.4.2013.

Nykänen, P. 2012. Erikoisperintä: Toimeksiantojen valikoituminen. 4.12.2012.

Nykänen, P. 2012. ”Ne, jotka tuntevat rahan liikkeet harmaassa taloudessa, eivät puhu. Ne, jotka puhuvat eivät tiedä.” Pohjois-Savon ulosottovirasto. Erikoisperintä Itä-Suomi.

Nykänen, P. 2013. Erikoisperinnän luonteen kuvaus ulosoton kannalta 18.2.2013.

Nykänen, P. 2013. Erikoisperintävouti. Pohjois-Savon ulosottovirasto. Kuopio. Yksilöhaastattelu 1.7.2013. Haastattelijana Sari Pursiainen. Muistiinpanot haastattelijan hallussa.

Pohjois-Savon ulosottovirasto. 2012. Erikoisperinnän taloudellinen tulos 1.1.2011–31.12.2011.

Pohjois-Savon ulosottovirasto. 2013. Erikoisperinnän taloudellinen tulos 1.1.2012–31.12.2012.

Pohjois-Savon ulosottovirasto. 2013. Erikoisperinnän toimintakertomus vuodelta 2012.

Reponen, T. 2013. Kihlakunnanulosottomies. Pohjois-Savon ulosottovirasto, erikoisperintä. Kuopio. Yksilöhaastattelu 13.6.2013. Haastattelijana Sari Pursiainen. Muistiinpanot haastattelijan hallussa.

Rikoslaki. 1889. muutoksineen. Viitattu 30.7.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L39>.

Salmela T. 2013. Erikoisperinnän rooli rikoshyödyn jäljittämisessä. Luento rahanpesurikosten ja rikoshyödyn jäljityksen koulutuspäivillä 3.–5.4.2013.

Takaisinsaantilaki. 26.4.1991/758. Viitattu 18.9.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1991/19910758>.

Talousrikos www-sivut. 2013. Viitattu 30.7.2013.

http://www.talousrikos.fi/tietoa/velallisen_rikokset/

Tilastot kertyvät... Tilastot kertovat. Ulosottotoimen tilastoja vuodelta 2010. Viitattu 31.8.2013.

http://www.valtakunnanvoudinvirasto.fi/material/attachments/vvv2/sisallonsiirto/65FTnP2kQ/Ulosoton_tilastot_2010.pdf.

Tilastot kertyvät... Tilastot kertovat. Ulosottotoimen tilastoja vuodelta 2011. Viitattu 31.8.2013.

http://www.valtakunnanvoudinvirasto.fi/material/attachments/vvv2/vvвлиitteet/67VVQoREE/Tilastot_kertyvat_2011.pdf.

Tilastot kertyvät... Tilastot kertovat. Ulosottotoimen tilastoja vuodelta 2012. Viitattu 31.8.2013.

http://www.valtakunnanvoudinvirasto.fi/material/attachments/vvv2/vvвлиitteet/6F8Uz0nxv/Tilastot_kertyvat..._Tilastot_kertovat_Ulosottotoimen_tilastoja_vuodelta_2012.pdf.

Ulosottokaari 15.6.2007/705. Viitattu 2.9.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070705?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=ulosottokaari>

Valtakunnanvoudinvirasto. 2010. Ulosottotoimen erikoisperinnän laajentaminen koko maan alueelle 11.5.2010.

Valtakunnanvoudinvirasto.2010. Viranomaisyhteistyö. Tiedonhankinta ja prosessin-hallinta 14.12.2010.

Valtakunnanvoudinvirasto17.6.2011. Erikoisperinnän toimintakertomus vuodelta 2010.

Valtakunnanvoudinvirasto. 2012. Erikoisperinnän suoritteita 1.1.–31.12.2011.

Valtakunnanvoudinvirasto. Erikoisperinnän tulostavoitteet vuodelle 2012.

Valtakunnanvoudinvirasto. 2013. Valtakunnallinen erikoisperinnän tilasto 1.1.2012–31.12.2012